

# Ніва

ТЫДНЁВІК  
БЕЛАРУСАЎ  
У ПОЛЬШЧЫ

 [http://republika.pl/niva\\_bielastok](http://republika.pl/niva_bielastok)  
[niva\\_bielastok@poczta.onet.pl](mailto:niva_bielastok@poczta.onet.pl)  
[niva\\_bielastok@skrzynka.pl](mailto:niva_bielastok@skrzynka.pl)

№ 47 (2376) Год XLVI

Беласток 25 лістапада 2001 г.

Цана 1,50 зл.

## Праваслаўны віцэ-вяявода

Яўген МІРАНОВІЧ

Некалькі тыдняў таму афіцыйна абявілі, што падляшскім віцэ-вяядодам назначаны Ежы Паўяновіч. Не было б у гэтым ніякай сенсацыі, калі бы журнalistы не выявілі, што гэты чыноўнік — праваслаўнага веравызнання. Пасыпаліся каментары, што гэта кандыдат нацыянальных і рэлігійных меншасцей, што гэта форма падзякі СЛД беларусам і праваслаўным за падтрымку на чарговых у гісторыі III Рэчы Паспалітай выбарах.

Пасля 1944 г. шмат высокіх чыноўнікаў у Беластоцкім вяяводстве было выхадцамі з беларускіх вёсак. Хаця ўсе аб гэтым ведалі, а палякі паміж сабою гаварылі, што вяяводствам кіруюць „кацапы”, афіцыйна ніхто і ніколі не заявіў, што той, ці іншы таварыш з'яўляецца беларусам, ці праваслаўным. Надварот нашы Вясікі, Міколкі, Толікі, Веркі і Любы дэмантравалі асаблівую форму польскага нацыяналізму. Калі толькі публічна бралі голас, абавязкоўна імкнуліся даказаць, што з'яўляюцца не толькі добрымі камуністамі, але таксама шчырымі палякамі. Часам партыя пасылала сваіх таварышаў праваслаўнага паходжання рэалізаваць сваю праGRAMУ ў беларускім асяроддзі. Так было напрыклад у 1955 г., калі стваралася рэдакцыя „Нівы” і БГКТ. Большасць — разам з прафесіяй беларускага дзеяча — атрымала, можа лепей знайшла, сваю нацыянальнасць.

Пасля 1989 г. даволі хутка пачысцілі рады чыноўнікаў Беластоцкага вяяводства з усялякіх „рускіх”. Нічога не дапамагла ім нават змена імёнаў і прозвішчаў. Амаль усе праваслаўныя Эдварды, Патрыкі, Станіславы і Бэзаты са структур улады адплылі ў зону бізнесу.

Мелі яны больш вонкі, чым салідарніцкія рэвалюцыянеры, якія прывычліся да найбольш прымітыўных метадаў прысвойвання публічнай маёmaci. Назначаныя каталіцкімі епіскапамі вяяводскія і гарадскія чыноўнікі кампраметавалі толькі сваіх пратэктараў. Апошні вяявода, Крыстына Лукашук, была ўвасабленнем тэзісу бальшавіцкага правадыра Уладзіміра Леніна, які аб'явіў, што нават кухарка можа кіраўцаў дзяржавай. Чатыры гады ўлады Крыстыны Лукашук пацвярджала трапнасць ленінскага мышлення. Нічога асабліва праз гэты час не здарылася. Як заўсёды пасля зімы прыходзіла вясна, а пасля лета — восень. Кожны вяявода, які зойме крэсла Лукашук, будзе цяпер бачыцца як Напалеон ці Рузвелт.

Чатыры гады таму, калі пераможца мі на парламенцкіх выбарах сталі салідарнікі, з Варшавы прыйшоў сігнал,

[працяг ↗ 2]



Узнагароды Еве Мартынік (справа) і Еве Карыцкай уручыў дырэктар БДК Сяргей Лукашук.

**У II Дэкламатарскім конкурсе „Паэтычнае трохгалоссе”, які 9 лістапада 2001 года адбыўся ў Бельскім доме культуры, перамаглі Ева Мартынік і Ева Карыцкая.**

## Інтэграцыйнае трохгалоссе

Пасля школьніх элімінацый да конкурсу прыступілі 48 вучняў з падставовых школ і гімназій Бельска-Падляшскага, Храбалоў, Орлі і Ягуштова. Дзеці і моладзь дэкламавалі па два творы: адзін на польскай, а другі на беларускай, украінскай, рускай і польскай (калі гэта быў пераклад іншамоўнага твора) мовах. У час конкурснай часткі мерапрыемства перад вучнямі выступілі беларускі калектыв „Дзяўчыя ноткі”, украінскі „Ранок”. Мерапрыемству спадарожнічалі практичныя заняткі, якія вёў Пётр Дамулевіч — ақіёр і заадно прафесар Тэатральнай акадэміі ў Беластоку.

— Я высока ацэнываю сёлетні ўзровень дэкламатораў. Эрпетуар, за малымі выключэннямі, быў падабраны адпаведна да ўзросту вучняў. Мы не адчуім нават, што праслушаў так многа ўдзельнікаў. У кожнай мове ёсьць свае адметнасці і гэта зрабіла конкурс цікавым, — заяўвіла старшыня журы Ева Якубашак з Вяяводскага асяродка анимациі культуры ў Беластоку.

У катэгорыі вучняў падставовых школ за верш Валянціна Лукашы „Падснежнік”, які быў дэкламаваны ў перакладзе на польскую мову, першае месца заняла Ева Мартынік з Падставовай школы н-р 4 у Бельскі-Падляшскім, а ў групе гімназістаў перамагла Ева Карыцкая з Гімназіі н-р 2 у Бельскі-Падляшскім, якая на польскай мове дэкламавала верш Івана Крылова „Trójgeniec”. Сярод вучняў падставовых школ другое месца заняла Ева Ярашук з ПШ н-р 1 у Бельску, трэцяе — Юліяна Дораш з ПШ н-р 3 у Бельску, а вылученні атрымалі Альжбета Коршак і Ганна Мордан з ПШ у Храбалах, Марта Вайцюк з ПШ н-р 3 у Бельску і Сільвія Фалькоўская з ПШ н-р 1 у Бельску.

У катэгорыі гімназістаў другое месца заняла Марта Неліпінска з Гімназіі н-р 3 у Бельску (яна сёлета заваявала ўзнагароду Гран-пры ў конкурсе „Роднае слова”), трэцяе — Анна Пахвіцэвіч з Гімназіі н-р 3 у Бельску, а вылученні — Вольга Рыжык і Аксана Міхальчук з Гімназіі н-р 2 у Бельску, Юстына Вышкоўская з Гімназіі ў Ягуштаве, Эвэліна Вайдакоўская і Юліяна Шчурак з Гімназіі н-р 1 у Бельску. Пераможцы конкурсу атрымалі вартасты ўзнагароды, а ўсе ўдзельнікі — дыпломы і кніжкі. Узнагароды ўручалі дырэктары БДК Сяргей Лукашук і метадыст беларускай мовы Тамара Русачык.

Арганізаторы мерапрыемства адзначылі, што конкурс праводзіцца з мэтай пашырэння культуры мовы і жывога слова сярод моладзі Бельска-Падляшскага і наваколля і інтэграцыі шматнацыянальнага насељніцтва. Праект мерапрыемства ўдзельнічаў у конкурсе „Зразумець іншых”, арганізаваным Цэнтрам анімацыі культуры ў Варшаве, і ў чэрвені гэтага года атрымаў адну з трох узнагарод (6 000 зл.), прысвоеных установам культуры. Гроши выкарystаны на арганізацыю конкурсу і ўзнагароды. Мерапрыемства падтрымалі выдавецтва „Ортдрук”, тыднёвік „Ніва”, Саюз украінцаў Падляшша, Беларускія грамадска-культурнае таварыства і Музей малой айчыны ў Студзіодах.

Пасля абвяшчэння рэзультатаў лайрэаты, якія занялі першыя тры месцы, дэкламавалі падрыхтаваныя на конкурс вершы. Паміж іх выступленнямі спявалі вучні са Студыі песні, якая дзейнічае пры БДК, ды танцевалі і спявалі ўкраінскія школьнія калектывы „Ранок” і „Яр”.

Аляксей МАРОЗ  
Фота аўтара

## Ліпавы Мост і бэзвы куст

↗ 3

Некалі „Ніва” змясціла вельмі цікавую карту Беларусі, на якой былі пазначаны толькі дзве мясцовасці: Мінск на сваім вядомым месцы і Ліпавы Мост недзе ў нас. І той менавіта Ліпавы Мост інтрыгаваў мяне куды больш чым славутыя Рью-дэ-Жанейра ці Акапулька. На тапаграфічнай карце Беласточчыны загадкавая мне мясцовасць бачылася забітай у пушчанскі гушчар, здалёк ад важнейшых дарог.

## Талерантнасць — наша гордасць ці няшчасце?

↗ 4

Падчас нядыўна праведзеных сацыёлагамі Украіны даследаванняў было ўстаноўлена, што найважнейшай нацыянальнай рысай беларусаў большасць апытаных лічыць менавіта талерантнасць (80 балаў з 100), на другое месца апытаныя паставілі працавітасць (77), а на трэцяе гаспадарлівасць беларусаў — 73 балы.

## Калі ты малады...

↗ 5

Алена Руткоўская жыве ў Беластоку ад 1997 года, бо тут выйшла замуж. Па прафесіі яна — актрыса тэатра і кіно. Да прыезду ў Польшчу паспела ўжо зайграць у 12 фільмах. Ужо будучы тут замужам, яшчэ трэй гады Лена ездзіла пастаянна ў Кіеў, бо працавала ва Украінскім Малым тэатры.

## Баба, што слухае

↗ 8

Баліць Міры Лукашы, як і Сакрату Яновічу, з якім літаратурных сувязей у „Бабскіх гісторыях” цяжка не заўважыць — праблема адмірання нашых беларускіх вёсак. У Лукашы і Яновіча яны пусташэюць, палеткі заастаюць дзірваном. Маладыя выязджаюць, а самотным старэчкам застаюцца толькі ўспаміны, якія можа выслухаць, толькі, здаецца, адна Міра Лукашы.

## Ружансастоцкі санктуарый

↗ 9

Падчас першай сусветнай вайны ма нашкі выехали, а ў касцёле немец каюшню зрабіў. Пасля вайны храм доўга прыбіралі па конях, а затым католікі забралі яго назад. Буднік з Гарадзішчанаў палез рускія крыжы скідаць, і пасля таго яго ўсе трэй сыны калекія былі.

## Танныя пратэзы

↗ 11

Яму трэба было вырваць трэй зубы, каб уставіць пратэзы. На другі дзень пасля гэтай хірургічнай працэдуры ён нічога не еў і не піў, моцна балела галаўа. Ад самога пачатку дрэнна пасаваў пратэзы, але ўкраінскі стаматолаг сказаў: „Пасля ўложыцца і прывыкнеш”. Аднак не ўлажылася.

# Беларусь — беларусы

## Арцікль 19 пратэстуе супраць закрыцца газеты „Пагоня”

Арцікль 19, Сусветная кампанія за свабоду слова, выказала занепакой адносна закрыцца недзяржайной гродзенскай газеты „Пагоня” Вышэйшым Гаспадарчым судом Беларусі 12 лістапада 2001 года. „Дадатковое ўмяшальніцтва і перашкода працы не дзяржайных СМІ ў Беларусі ствараюць заўважную атмасферу застрашэння, не даюць СМІ выконваць ролю па данясенні да грамадскасці розных пунктаў гледжання, і падаўляюць галасы тых, хто мае іншую думку. Мы заклікаем ваш урад неадкладна спыніць усе формы запуджвання журналістаў, прыняць крокі па адмене заканадаўства аб прэсе, якое не адпавядзе нормам міжнароднага права, і актыўна ствараць умовы, у якіх недзяржайныя СМІ маглі бы наўмалчы развівацца”, — заявіў у лісце да Аляксандра Лукашэнкі выкананучы дырэктар Арцікль 19 Эндрю Пуддэфат. Прыводзім тэкст ліста цалкам.

„Паважаны Аляксандар Лукашэнка,  
Паводле нашай інфармацыі, гэтае  
заснаванае на дзвюх папярэджаннях Дзяржкамдруку і раённай  
пракуратуры Гродна. Першае папярэдженне было надрукавана 17 лістапада 2000 г. за публікацыю заявы не зарэгістраванай арганізацыі Гарадзенская ініцыятыва. Другое папярэдженне было вынесенае 21 верасня 2001 г. (пасля таго, як распачалася судовая справа супраць газеты) за сэрыю артыкулаў (у нумары 36 ад 4 верасня 2001 г.) аб магчымых фальсіфікацыях вынікаў прэзідэнцкіх выбараў. Уесь наклад газеты быў канфіскаваны міліцыяй у друкарні. Міністэрства інфармацыі не падтрымала гэтае судовае разбіральніцтва, бо не пабачыла законных падставаў для закрыцца газеты.

Гэтыя дзеянні паследавалі за перыядам пераследу супрацоўніка газеты з боку КДБ у перыяд перад прэзідэнцкімі выбарамі. Падчас спробы завербаваць у жніўні журналіста „Пагоні”, супрацоўнік КДБ адкрыта заяўіў, што „хочы закрыцце газеты не знаходзіцца ў кампетэнцыі КДБ, ёсьць іншыя органы, якія могуць гэта зрабіць”.

Пасля гэтага, Мікалай Маркевіч, рэдактар „Пагоні”, выклікалі да намесніка галоўнага прокурора раёна і паведамілі, што плануецца закрыцце „Пагоні”.

Гэтыя два папярэджанні засноўваюцца на пунктах 8 і 9 артыкула 4 Закона аб друку, якія забараняюць паклён на прэзідэнта і публікацыю інфармацыі ад імя незарэгістраваных арганізацый. Абодва гэтыя пункты супярэчаць міжнародным абязяцельствам Беларусі ў адпаведнасці з артыкулам 19 ICCPR (Міжнароднага пагаднення аб грамадзянскіх і палітычных правах), якая кажа пра тое, што кожны мае права на свабоду слова, уключна са „свабодай шукаць, атрымоўваць і перадаваць інфармацыю і ідэі рознага кшталту, нягледзячи на межы, вусна, пісьмова ці ў друкованай форме”. Міжнароднае права да пускае абмежаванні свабоды слова толькі ў вельмі вузкіх прадпісаных абставінах, калі гэта абсалютна неабходна ў дэмакратычным грамадстве. Гэты закон яўна далёка заходзіць за гэтыя рамкі.

Акрамя таго, што Міністэрства інфармацыі само падвяргае сумневу закрыцце газеты, па міжнародных законах такія дзеянні паўсяль ліцаца неправамернымі, бо гэта груба парушае магчымасць грамадства атрымоўваць інфармацыю.

Дадатковое ўмяшальніцтва і перашкода працы недзяржайных СМІ ў Беларусі ствараюць ярка выражаную атмасферу застрашэння, не даюць СМІ выконваць іхнюю ролю прадастаўляць грамадскасці розныя пункты гледжання, і падаўляюць галасы тых, хто мае іншую думку.

Мы заклікаем ваш урад неадкладна спыніць усе формы запуджвання журналістаў. Приняць крокі па адмене заканадаўства аб прэсе, якое не адпавядзе нормам міжнароднага права, і актыўна ствараць умовы, у якіх недзяржайныя СМІ маглі бы наўмалчы развівацца.

З павагаю,

Эндрю Пуддэфат,  
выкананучы дырэктар

Навіны Хартыі '97, 16.11.2001 г.

## „Пагоня” будзе змагацца

14 лістапада адбыўся сход калектыву рэдакцыі гродзенскай газеты „Пагоня”.

На ім было вырашана, што калектыв захавае адзінства, будзе дамагацца адмены незаконнага рашэння суда аб закрыцці і пачне падрыхтоўку нагляднай скаргі, а таксама дакументаў на рэгістрацыю новай газеты, у назве якой ужывалася б слова „Пагоня”. Як паведамілі супрацоўнікі газеты, апошнім днём рэдакцыю скаланае не толькі з-за судовых рашэнняў, але і ў суязі з выходам са строю камп'ютэраў, што, як лічыць рэдактар газеты Мікалай Маркевіч, таксама выкліканае пабочным умяшаннем. Тым не меней, электронная версія газеты працягвае выходзіць.

У інтэрв'ю карэспандэнту БелААН Мікалай Маркевіч сказаў, што мае намер звярнуцца з адкрытым лістом у самыя высокія міжнародныя арганізацыі, у парламенты і да прэзідэнтаў Расіі, ЗША, Польшчы, Украіны, Літвы. У лісце ён раскажа аб факце расправы над незалежнай газетай. „Мы зыходзім з таго, што гэта не толькі плявок у твар 10 супрацоўнікам „Пагоні” ці 10 тысячам яе чытачоў, але і плявок у твар цывілізаваному міжнароднаму супольніцтву. Беларускія ўлады чакаюць рэакцыі”, — сказаў Маркевіч.

Генадзь БАРБАРЫЧ

„Наша Свабода”, 16.11.2001 г.

## Аўтафуры ў Баброўніках

Беларусь дэкларуе павялічыць колькасць кантроляў аўтафураў на кантрольна-прапускным пунктце ў Баброўніках, пасля закрыцца апоўнчы 21 лістапада пагранічнерахода ў Кузніцы-Беластроцкай, — паведаміла 15 лістапада Галоўная мытная установа.

Колькасць кантроляў павялічылася да 300 аўтафураў у кожны бок. Нядыўнія блакады перахода ў Баброўніках выкліканы былі — як наракалі вадзіцелі — надта марудным ходам мытных кантроляў з боку беларускіх мытнікаў. У выніку польскі бок прапанаваў беларускім мытнікам павялічыць колькасць кантроляў на вялікіх грузавікоў да 800 машын у суткі.

Беларускі бок адказаў, што зможа толькі павялічыць лічбу мытнікаў, якія аблігаўвалі б грузавікі ўзяджаючыя ў Беларусь, да дзеяція чалавек на кожнай змене, што дазволіць павялічыць лік кантроляў да 300 у суткі, — паведаміла Крыстына Урбанская, прэс-сакратар Галоўнай мытнай установы.

Пасля закрыцца кантрольна-прапускнога пункта ў Кузніцы-Беластроцкай польскі і беларускі бок маюць пастаянна аналізаваць рух на пагранічнераходзе Баброўнікі — Бераставіца і магчымыя праблемы вырашаць неадкладна на месцы. Мар'я Гіж

з прэс-бюро Галоўнай мытнай установы призналася, што пакуль „ніхто не думаў” як склаўшыся на граніцы праблемы будуть вырашацца. Бакі дамовіліся толькі, што будуть весці пастаянныя перамовы.

Па прычыне генеральнай перабудовы пагранічнерахода гранічны рух у Кузніцы-Беластроцкай будзе спынены 21 лістапада апоўнчы 21 лістапада. Як паведаміла Галоўная мытная установа, пагранічныя службы застануцца там да 7-й раніцы 22 лістапада і да гэтага часу будуть там працаўцаць. Переход у Кузніцы закрываецца на трынаццаць месяцаў — да 31 снежня 2002 года.

Спыненне руху ў Кузніцы-Беластроцкай вяжацца з чарговым этапам перабудовы гэтага польска-беларускага пагранічнага перахода. На месцы цяперашняга перахода будуть збудаваны новыя аб'екты і дарогі. Пасля завяршэння рамонтных работ пагранічнераход будзе адпавядаваць усім еўрапейским стандартам.

У час рамонту гранічны рух маюць пераняць суседнія пагранічнераходы ў Баброўніках і Палаўцах.

Паводле інфармацыі Падляшскага аддзялення Гранічнай стражы ў Беластроку, апошнім часам у Баброўніках мытнікі кантролявалі за суткі 350-400 аўтафураў у абудва бакі.

Паводле ПАП

## Праваслаўны віцэ-вяявода

[1 ♂ працяг]

што беластоцкім віцэ-вяяводам павінен стаць нейкі беларус. Неўзабаве высыветлілася, што ўсур’ёз у якасці кандыдата на гэты пост разглядаўся былы дзеяч „Салідарнасці” Алег Латышонак. Ажыццяўвіць гэту ідэю аднак не давялося з-за супрацьдзеяння беластоцкіх нацыяналістуў, якім у галаве не памяшчалася думка, што *wolnej Polsce jakis kasar moze byc i steru wladzy*, хаця б у толькі лакальнай. У „Ніве” мы тады пісалі, што пасля наступных выбараў хтосьці з праваслаўных напэўна будзе пры ўладзе.

Ежы Паўяновіч, як віцэ-вяявода, не памяняе сітуацыі ні праваслаўных, ні беларусаў, але ў вачах электрарата СЛД паказалася як партыя вартая даверу. Апрача Паўяновіча, дзякуючы структурам СЛД, павышэнне ў палітыцы атрымаў вядомы царкоўны актыўіст Яўген Чыквін. Партия паслала нашаму

электрарата так моцны сігнал, што сме-ла можна прагназаваць вынік галасавання ў парламент таксама падчас чарговых выбараў. Адны называюць гэта прафесіяналізмам, другія — цынізмам. Вядома толькі — гаворачы словамі Джугашвілі — што „в политику нет сентиментов”. Найлепш аб гэтым мог пераканацца Ян Сычэўскі, які звычайна не пасаваў да складу партыйнай зборнай Лешка Мілера, гуляючай на сёлетніх выбарах. Вялікая падтрымка беларускага электрарата ў нічым не дапамагла Сычэўскуму ў змаганні за сенатарскі мандат. Чатыры гады таму лідэр БГКТ дастаткова было набраць у камандзе СЛД дзве тысячы галасоў, каб стаць паслом, у гэтым годзе самастойна набраных шасцізесці тысяч было мала, каб стаць членам польскага парламента.

Яўген Мірановіч

## 200-я ўгодкі І. Дамейкі

Міжнародная канферэнцыя ЮНЕСКО ў Парыжы прыняла рашэнне шырока адзначыць у наступным годзе 200-я ўгодкі вядомага навукоўца Ігната Дамейкі, ураджэнца Беларусі. Ягонае імя ўключанае

у спіс славутых людзей свету. І. Дамейка — вядомы географ і геолог, нацыянальны герой Чылі. У сталіцы гэтай краіны Сантьяга стаіць помнік Дамейку.

„Наша Свабода”, 16.11.2001 г.

## Нашы лаўрэаты „Стопкі”

Ломжынскае прэсазнайчae грамадскas таварыства „Стопка” адзначае 20-гадовы юбілей. 17 лістапада г.г. ужо дванаццаць раз „Стопка” раздала ўзнагароды і медалі імія Зыгмунта Глогера. З ліку 50 кандыдатаў капітул, узнічальваемы віцэ-старшынёю Польскай акадэміі навук праф. Янушам Тазбірам, прысвоіў узнагароды і медалі шасці асобам. Узнагароды I ступені атрымалі праф. Пётр Кавальскі з Апольскага ўніверсітэта за ўкладу ў антрапалагічную фальклорыстыку і праф. Уладзімір Паўлючук з Беластоцкага ўніверсітэта за дасягненні ў галіне антрапалогіі, рэлігіязнаўства і публіцыстыкі. Лаўрэатамі ўзнагарод II ступені сталі Тадэуш Кіенка з Ка-

тавіца і Сакрат Яновіч з Крынак за творчыя дасягненні. Узнагароду III ступені атрымалі фатаграфік Віктар Волкаў за ўвекавечванне на фотаплёнцы гінучай прыроды Падляшша, а вылучэнне — ксёндз Ежы Сікора за паэтычную творчасць.

Прыемам нам адзначыць, што ў ліку лаўрэатаў апнуліся колішнія журнالісты „Нівы” — Уладзімір Паўлючук і Сакрат Яновіч. Лаўрэаты падкрэслівалі, што патрон узнагароды, Зутмунт Глогер, аўядноўвае рэгіянальныя плыні з універсальнымі, а Сакрат Яновіч прыгадаў, што Глогер публікаваў фальклорныя тэксты таксама на беларускай мове.

Паводле электронных СМІ

# Ліпавы Мост і бэзавы куст

Недзе ў першай палове дзвеяностых гадоў „Ніва” змясціла вельмі цікавую карту Беларусі, на якой былі пазначаны толькі дзве мясцовасці: Мінск на сваім вядомым месцы і Ліпавы Мост недзе ў нас. І той менавіта Ліпавы Мост інтрыгаваў мяне куды больш чым славутыя Рью-дэ-Жанейра ў Акапулька. На тапаграфічнай карце Белаасточчыны загадкавая мне мясцовасць бачылася забітай у пушчанскі гушчар, здалёк ад важнейшых дарог. Мо назва мясцовасці выводзіцца ад нейкіх ліпай, што раслі каля моста, а мо яе паходжанне і больш літаральнае. Мабыць тое ўяўленне пра мост, збудаваны з ліп, палохала ўсялякіх коміважораў і яны здалёк міналі яго і ці то пехацілі пях праз Пяшчанікі, ці капаліся праз Копную Гару. Дарогі паклалі здалёк ад Ліпавага Моста.

Сёння Ліпавы Мост насяляе не больш дваццаці душ, але лясная цішыня вабіць сюды гарадскіх белаастачан. Сваю дачу мае там колішні ваявода Пруціс. Нейкі белаастоцкі архітэктар захапіўся архітэктурным мастацтвам вавілонскага цара Навуходаносара і рашыў на сваёй хатцы вырасціць вісучы агарод. Навуходаносар збудаваў і славутую Вавілонскую вежу, і вісуція сады Семіраміда сярод голай і пыльной даліны Двухрэчча. Наш элігон славутага цара навалачыў на дах сваёй хаты дзёрсану, якога і так поўна навокал; мо лепш было пабудаваць замлянку...

У Ліпавы Мост дабіраўся я пяшком лясной дарогай. Спачатку шкадаваў, што карыстаюся там нагамі, а не машынай, але пасля, чым далей у лес, стала высвятляцца, што шкадаваць даўдзілася б, калі б менавіта ехай на машыне. Паяўляліся лужыны штораз абшырнайшыя і глыбайшыя.

Лес каля Ліпавага Моста, гэта не Белавежская пушча, не выклікае яна страсцей ні варшаўскіх элігонаў брушельскіх чыноўнікаў, ні навакольнага насельніцтва. Дрывесекі лепшую драўніну рыхтуюць для вывазу, пакідаючы голле волі надвор’я. То пакінутае голле выклікае ўражанне непавагі чалавека ды прыроды. Яловы водар наводзіць і іншае ўражанне...

У Эдэме раслі не толькі яблыні, раслі там мабыць і ліпы, і араматныя елікі. І пасля выгнання з Раю нашы продкі спадарожнічалі большым або меншым лясам. І ў тых лясах або ў адзі-

нокіх дрэвах памяшчалі свае святыні. Славянскія язычнікі адводзілі сакральную ролю гаям, а асаблівай пашанай у шырокім свеце карысталіся дубы; народныя песні важныя грэшныя падзеі спалучаюць з яварам або калінай. Палаючы куст або дуб адыгрываюць у Бібліі вялікую сакральную ролю. Яшчэ сёння ў наваколлі колішняга Раю людзі лічаць, што ў гэтых магутных дрэвах жывуць духі святых. Іх ахове можна даверыць любы скарб і ніхто з тамашніх жыхароў не кране яго, баючыся тых духаў пакарання. Адзін будуін паклаў пад ахову дрэва мяшок аўса на пару гадзін. Дзве казы, адбіўшыся ад статка, з’елі той авес. Дрэва паслала за імі ваўкоў, якія з’елі злачынных коз..

Нядайна ішоў я галоўнай вуліцай Саколкі, Гродзенскай. Было каля восьмай гадзіны раніцы. Перада мною нейкая жанчына ўпіхала ў куст бэзу пластмасавую пабялелую бутэльку. Выкінуць хоча баба, падумаў я, і заміж палажыць у сметнік пхае ў куст. Крышку я пааглядаўся за ёю, а калі адышоў з дваццаць метраў, спыніўся і стаў прыглядзіцца, што далей будзе. А кабеце той не хапала рашучасці адысці ад таго куста, быццам кошцы або курыцы, якія доўга кружаць са сваёй здабычай, пакуль выбирайць бяспечнае месца. Заўважыла яна, што я сачу за яе сумненнямі, выняла тую бутэльку з бэзавага куста, палажыла ў сумку і праходзячы каля мяне пагасіла маю цікавасць:

— Малако прывезла сястры, але яе дома няма. Хачу схадзіць на рынак, а насыць яго не хочацца.

Кусцік бэзу ў цэнтры Саколкі, быццам будуіну дуб або аязіс, з’яўляецца нам лапікам раю, пад якім нічога дрэннага не павінна здарыцца. І ў Раю Адам з Евой, пасля знаёмства з дабром і злом, хаваліся ў дрэвах. Мо была гэта яліна, а мо быў гэта бэз. І той атавізм, наследаваны ад прародзічай, дахаваўся да нашых дзён і ў Саколцы, і ў пушчанскіх вёсках Гайнайскага павета.

Адышоў няслайны, затое ж вельмі намолены, міністр Такарчук. Мо яго наследнік будзе іншы, мо не будзе такім бязбожнікам і мецьме свядомасць, што ў Раю дрэвы прызначаліся тым, хто пад імі жыве, а не тым, каму яны патрэбныя на матэрый для офіса.

Аляксандар Вярбіцкі  
Фота аўтара



## Караед – вораг Белавежскай пушчы

Адзін знаёмы ляснічы Белавежскага нацыянальнага парку сказаў, што ў пушчанскім лесе высякаюцца дрэвы заселеныя караедам-шкоднікам, якога лацінская назва гучыць: *Ips typographus*. Караед-тыпограф з’яўляецца галоўным шкоднікам яліны. З’яде ён кару дрэва, а елкі без кары трацяць зялёную хвою, засыхаюць і ўміраюць. Многа разоў караеды нішчылі пушчанскі лес. У апошні час масавае размнажэнне караедаў было ў 1994-97 гадах. За чатыры гады ў пушчы ўсохла 231 360 кубаметраў драўніны на плошчы 10 253 га. Цяпер назіраеца чарговая хвала размнажэння шкодніка. Навукоўцы лічаць, што галоўным штуршком выбуху караеднай „эпідэміі” з’яўляецца засушліві і гарачы мінулы 2000 год. Да таго вясна і лета бягучага года таксама былі сухія. Некаторыя вучоныя мяркуюць, што і ў наступным годзе будзе высокая сонечная актыўнасць, таму барацьба з караедам чакаеца наяўгат.

Нядайна трапіў мне ў рукі артыкул беларускіх даследчыкаў „Істория короедников в Беловежской пуще”. Цікава паказаны ў ім гістарычны матэрыял аб мінульым нашай пушчы. Аўтары пішуть, што лясным шкоднікам спрыяюць не толькі пагодныя з’явы, але таксама неразумныя дзеянні чалавека ў лесе.

Так, у 1842 г. у Белавежскай пушчы назіралася шмат павалаў. Лес быў завалены павысечным галлём і сучком, дрэвы пашкоджаныя дабычай смалы і бортніцкай ччолагадоўляй. Засмечанацца і запушчанасць лесу патрабавала парадку. Вынікам гэтага было стварэнне першай лясной арганізацыі ў Пушчы, заданнем якой было паляпшэнне санітарнага стану лесу.

У пачатку 1880 г. над Пушчай пранесся мацнейшы ўраган, які прычыніў лесу аграмадны шкоды. Завалы не былі прыбрани своечасова, што давяло да масавага развіцця караедаў у 1882-83 гадах. Шкоды былі велізарныя. Царская ўлада была прымушана стварыць новае лесапраўленне з праектам цалкавітай высечкі дрэў на плошчы 1550 га.

У час нямецкай акупацыі (1915-1919) адбывалася небываюшая эксплуатацыя пушчанскага лесу. Былі збудаваны тут 4 вялікія лесапільныя заводы і праложана каля 300 км вузкакалейкі для давозу драўніны. У выніку рабунковай гаспадаркі немцы вывезлі ў Германію каля 4,5 млн. кубаметраў цэннай драўніны. Лічыцца, што за ўсё ранейшае існаванне было высечана ў пушчы 5 млн. кубаметраў. Адначасова не дбалі тады пра ачыстку лесу. Не ачышчаліся належным спосабам лесасекі. На складах пры вузкакалейкі было многа непрыбранага смецця і пасечаных адпадак.

Пасля вайны, вясной 1921 г. налічылі ў пушчы 650 тыс. кубаметраў сухастою і заселеных караедам дрэў. Восенню 1922 г. агульная кубатура такіх дрэў налічвала 1 млн. 300 тыс. м<sup>3</sup>. Польскія леснікі змагаліся з караедам. Вывозілася з лесу раскіданае ламачча, было высечаных 163 590 штук дрэў. Да канца 1922 г. хвала караеда была знішчана. Польскія вучоны Макшэцкі пісаў, што „кареад прападае ў пушчы з хвілінай ачысткі яе”.

Яшчэ не так даўно дрывесекі палілі ў лесе ялове галлё, каб знішчыць караеда-шкодніка. Цяпер чамусыці пра гэты вогненны спосаб забыліся. Рабочыя дрэвы сякунц, а галлё вакол валяеца, гніе і робіцца добрым спажыткам для караедаў.

Мікалай ВАРАНЕЦКІ

## Насустрач пацыентам

— 11 лістапада арганізуецца „белая нядзель”, — сказаў мне войт. — Тэма для публікацыі. Прыйходзьце...

Паведамленні пайшлі ва ўсе вёскі. Людзі цешыліся, што на месцы атрымаюць параду спецыялістаў. Паколькі прыём у амбулаторыі назначаўся ў нядзелю на дзвеяную, дык ужо перад восьмай выстраілася чарга. Хто пешшу, хто на ровары або машыне, прыбывалі людзі, быццам на фэст. А палове дзвеяных з Гайнайскага ЗОЗу прыехалі лекары-спецыялісты: Крыстына Лушчынскай-Кандрацюк — тэрапеўт, Раман Альшэўскі — артапед, Іаланта Суліма-Пашкевіч — неўролаг і Анджэй Папоў — хі-

рург. У дапамогу прывезлі сем медсясцёр. І тут здарылася тое, што толькі ў Чаромсе здарыцца можа. Паколькі ў пасёлку надалей працягваеца канфлікт вакол службы аховы здароўя, знайшліся нядобразычлівцы, якія, каб учыніць закалот вакол „белай нядзелі”, заткнулі дзірку замка ў амбулаторыі нейкім ламачкам. У выніку нельга было адкрыць дзвярэй, учыніўся балаган. Некалькі дзесяткаў пацыентаў стаялі на холадзе, лекары трацілі надарэнна час. Аб здарэнні даведалася паліцыя, але пакуль з’явіліся праваахоўнікі, пацыенты справіліся з замком і з дзіркі для ключа выдзяублі запалкі. Натоўп празябнутых

людзей кінуўся ў прыёмную. Паліцэйскі, выходзячы з амбулаторыі сказаў: „Калі спатрэбіцца наша дапамога, званіце!”

Прыём пацыентаў пачаўся перад дзесяттай і закончыўся пасля пятай гадзіны вечара. За дзень лекары абследавалі дзвесце пятнаццаць хворых, з чаго: тэрапеўт (кардыёлаг) — 103, неўролаг — 43, артапед — 44 і хірург — 25. Апрача таго медсёстры правялі абследаванні: па ціску крыва — 110, на ўзровені цукру ў крыва — 78, ЭКГ — 64 і абследаванне грудзей — 50. Варты адзначыць, што ў час апошняга абследавання акушэрка тлумачыла пацыенткам як самім правяраць грудзі і рэкамендавала праводзіць праверку прынамсі раз у месяц.

— Як ацэньваеце акцыю? — пытала дырэктара Гайнайскага ЗОЗу.

— Вынікі паказваюць, — гаворыць Рыгор Тамашук, — што чаромхайскае грамадства патрабуе спецыялістычнай лекарскай дапамогі. Мы выйшлі на супраць гэтым патрабаванням, арганізуячы „белую нядзелю”. Лічу, што яшчэ не раз вернемся з такай ідэяй у Чаромху. А пры нагодзе разважаем, ці не арганізуваць гінекалагічны кабінет.

— Ці арганізуецца непублічны ЗОЗ у Чаромсе ў наступным годзе?

— Калі лекар Садоўская не прад’явіць такой канцепцыі, дык я сілком яе не прымушу. — Яна — выдатны сямейны лекар. Ніводная гміна такім спецыялістам не карыстаецца. Спадзяюся, што ў Чаромсе людзі гэта зайдзяцца.

Уладзімір СІДАРУК

# Талерантнасць — наша гордасць ці няшчасце?

„Талерантнасць у канцэтуальным і этнакультурным вымярэннях”, — менавіта такую назувала 2-я міжнародная навуковая канферэнцыя, што адбылася ў кастрычніку ў Брэсце і якая была прысвечана памяці прафесара Анатоля Яцкевіча, першага на Брестчыне доктара науку. Варта адзначыць, што праведзеная канферэнцыя, якая сабрала нямала вядомых вучоных з Беларусі і суседніх краін, з'явілася першай у Цэнтральна-Усходній Еўропе, на якой з'ява талерантнасці стала аб'ектам спецыяльнага ўсебаковага разгляду. Такі інтарэс невыпадковы, бо, як адзначалася на канферэнцыі, талерантнасць — гэта не толькі найважнейшая з самаацэнак, якія даюць самі сабе беларусы. Гэта яшчэ і прызнанне асаблівасці беларускага нацыянальна-псіхічнага складу нашымі суседзямі. Так, падчас нядаўна праведзеных сацыёлагамі Украіны даследаванняў было ўстаноўлена, што найважнейшай нацыянальнай рысай беларусаў большасць апытаных лічыць менавіта талерантнасць (80 балаў з 100), на другое месца апытаныя паставілі праца-вітасць (77), а на трэцяе — гаспадарлівасць беларусаў (73 балы).

Звесткі аб цярпімасці беларусаў к іншым народам, іх рэлігіям і традыцыям знайшлі адлюстраванне ў кропінцы народнай мудрасці — фальклоры. Так, сярод соценъ песенъ, што пазбіраны ў выдадзеным у 1867 г. „Зборніку помнікаў народнай творчасці ў Паўночна-Заходнім краю”, толькі двойчы сустракаюцца выказванні наконт яўрэяў, ды і то не ў агрэсіўна-зняважлівай, а хутчэй у жартавай форме.

Вядома, праявы талерантнасці з боку беларусаў да іншых народаў нельга і аблізу ўваць, бо ў гісторыі мелі месца з'явы частковага аблежвання правоў некаторых нацыянальных меншасцей, паасобныя факты пагромаў і высяленні пэўных этнічных груп. Так, артыкул „Аб цыганах” Статута Вялікага княства Літоўскага 1588 г. забараніў апошнім пражываць на яго землях і прадугледжваў штраф за іх укрывальніцтва. Можна прыгадаць і загад вялікага князя Аляксандра

аб высяленні яўрэў (1495 г.). Заўважым, аднак, што падобныя загады дыктаваліся, як правіла, кан'юнктурнымі разлікамі і наслі часовы харкі. Так, ужо ў 1503 г. яўрэям зноў было дазволена сяліцца на беларускіх землях, а статутныя прапановы наконт высялення цыганоў мірна ўжываліся з гарантывімі апошнім „гаспадарчай ласкі і датак”, прадугледжанымі пастановай Гродзенскага сейма 1566-67 гг.

Але ўсімі прызнаная талерантнасць беларусаў — гэта не толькі падстава для гордасці, але і няшчасце для народа. І калі з пункту гледжання суседніх народаў талерантнасць беларусаў — рыса заўсёды жаданая, бо дазваляе лёгка адаптавацца ў беларускім асяроддзі ўсякаму іншаземцу, а пры зручнай магчымасці і асіміляваць саміх гасцінных гаспадароў-беларусаў, то з пазіцыі нацыянальных інтарэсаў беларускага этнасу асобныя формы праяўлення талерантнасці могуць адигрываць і адмоўную ролю. Асабліва калі добразычлівия адносіны да іншых моў і культур супрадавацца праяўленнямі нацыянальнага нігілізму, перарастаюць у абыякавасць да роднай мовы (якая, маўляў, розніца — беларуская мова ці руская, галоўнае, каб бульбы і сала было як найбольш). Згодна з вынікамі апытання, праведзенага Інстытутам сацыялогіі НАН Беларусі ў 2000 годзе ва ўсіх абласцях Рэспублікі, толькі 57,1% яе грамадзян ганарапацца сваёй нацыянальнай прыналежнасцю. У той жа час 40,3% апытаных беларусаў не ганарапацца ёю і ўсведамляюць сваю нацыянальную прыналежнасць у нязначнай ступені. Паказальна, што нягледзячы на тое, што з часоў распаду СССР і ўтварэння суверэнай Беларусі прайшло ўжо дзесяць гадоў, амаль кожны чацвёрты яе грамадзянін (23,8%) па-ранейшаму ўсведамляе сябе савецкім чалавекам.

Этнічная неталерантнасць знаходзіцца праяўленне ў стыгматызацыі (ад грэчскага „стыгма” — знак, кляймо) — такой з'яве, калі адмоўнае ўспрыманне чалавека вынікае не з-за яго асабістых якасцей ці ўчынкаў, а толь-

кі па прычыне ягонай прыналежнасці да пэўнай этнічнай групы. У сваім дакладзе прафесар Універсітета ў Беластоку Альжбета Чыквін звярнула ўвагу на з'яву стыгматызацыі ў дачыненні да беларусаў Беласточчыны, прывяла нямала запісаных ёю харкі-тэрнічных выказванняў:

— На працы я размаўляла з сябровкамі па-беларуску. Мая каляжанка зрабіла мне заўвагу: „Як пані размаўляе! Гэта ж не ўласная кватэра пані, а дзяржаўная ўстанова! Пакуль яшчэ ў польскіх установах абавязвае ўжыванне польскай мовы, а не якой-небудзь там хахлацкай” (жанчына, 29 гадоў);

— У дзяцінстве, пры наведванні Беластока, мама заўсёды спыняла мяне: „Ціха!”, калі ў краме я пачынала гаварыць па-свойму, па-беларуску. Іначай я тады не ўмелася (жанчына, 39 гадоў);

Стыгматызацыя адмоўна ўпłyвае на псіхічны стан асобы, якая пачынае адчуваць сваю моўную (этнічную) не-паўнавартасць у параўнанні з прадстаўнікамі дамінуючай нацыі:

— Калі я вучылася яшчэ ў пятым класе, паехалі на канікулы ў Кракаў. І толькі там я заўважыла, што мова, на якой я размаўляла і якую лічыла польскай, моцна адрозніваеца ад пачутай у Кракаве. Цэлы тыдзень праляжала ў ложку і праплакала, бо не ўмелася так размаўляць.

Нярэдкія выпадкі, калі асобы, што належаць да стыгматизаваных этнічных груп, змяняюць сваю ўласную імёны і прозвішчы на ўласцівую дамінуючай нацыі:

— Жыве ў нашай вёсцы хлопец, які меў беларуское прозвішча Кіслы. Калі збіраўся паступаць у паліцэйскую школу, баяўся, што такое прозвішча перашкодзіць яму ў гэтым і вырашыў замяніць яго на адпаведнае польскае. Быў Кіслы, а цяпер — Кваснеўскі. Але ў туто паліцэйскую школу так і не здолеў паступіць! (жанчына, 30 гадоў).

Нярэдка сутыкаюцца з фактамі не-приняцця, адмоўнага стаўлення да вывучэння і публічнага ўжывання іх мовы таксама прадстаўнікі этнічнай групі кашубаў, на што звярнуў увагу

ў сваім дакладзе заснавальнік вядомай кашубскай школы ў Гладніцы, аўтар выдадзенага ў мінулым годзе ў Гданьску „Кашубскага буквара” („Kaszëbscze abecadło”) Вітальд Баброўскі. Дарэчы, „кашубскі дэсант” на беларускай зямлі быў адным з самых прыкметных: ажно чацвёрта вядомых навукоўцаў з Паморскага ваяводства выступілі на канферэнцыі ў Брэсце.

Дасягненне ўзаемаразумення, усталіванне талерантных адносін паміж народамі з'яўляецца неабходнай перадумовай еўрапейскай інтэграцыі. Разам з тым, сітуацыя на інтэграцыйным полі няпростая. Як сведчаць даныя, прыведзеныя доктарам навук Чэславам Вісьнеўскім з Лодзі, падтрымка інтэграцыйных намераў з Еўрапейскім Саюзам з боку польскай грамадскасці мае тэндэнцыю да зніжэння. У перыяд з чэрвеня 1994 г. да цяперашняга часу зніжэнне саставіла 18%. Чым больш інфармацыі аб Еўрасаюзе атрымоўвае польская грамадства, чым бліжэй тэрмін уступлення ў яго, тым больш цвярозай становіцца ацэнка падзеі, што мае адбыцца. Прыхільнікамі еўрапейскай інтэграцыі з'яўляюцца перад усім жыхары буйных гарадоў, маладыя людзі, а таксама асобы з вышэйшай адукацыяй і высокім узроўнем даходаў. Свае надзеі з далучэннем да Еўрасаюзу маладыя палякі звязваюць перад усім з пашырэннем талерантнасці (38,5%), паляпшэннем адукацыі і павышэннем узроўню ведаў (34,6%), з цывілізацыйна-культурным уздымам (30,8%) і інш. Антыйнтэграцыйныя пазіцыі тлумачацца перад усім апакай перад эканамічнай залежнасцю і звязаннем палякаў да ролі наёмнай рабочай сілы (57,7%).

З цікавасцю былі сустрэты на канферэнцыі даклады прафесараў, дактароў навук Э. Дараўэвіча, Э. Іофе, Я. Бабосава, А. Ляўко з Мінска, М. Кухарава з Гомеля, А. Кандрашэнкава і С. Вострыкава са Смаленска, Ю. Юркенаса і Л. Бурэнінай з Вільні, С. Яцкевіча з Брэста, М. Барысава з Якуцка, К. Косака-Глуўчэўскага, Т. Малішэўскага, В. Чэрвінскага (усе з Гданьска), кандыдатаў навук, дацэнтаў В. Белазаровіча з Гродна, Л. Піскун з Мазыра, І. Сінчука і В. Мазанік з Мінска і іншых удзельнікаў. Наступную, трэцюю, канферэнцыю намечана правесці ў Брэсце 10-11 лістапада 2002 года.

Сяргей Яцкевіч, прафесар

## Вачыма паляка

### Паверыць у мішказубра

Плавала калісці па мерах ды акіянах такое судна — „Беластроцкая зямля”. Хоць Беластроцкая зямля мае супольнага з марам, веданне гісторыі ды шляхоў, якія прamerвала гэтае судна, мела быць для беластоцкай моладзі ўроўнам патрыятызму. Калісці у маёй школе на ўроку грамадзянскай адукацыі павяртвіўся нават пан марак з „Беластроцкай зямлі”. Дарэчы, гэта было колькі дзён пасля спаткання з афіцэрам народнага войска, які пераконваў нас у неабходнасці ўядзення ў нашай краіне веенна-гражданска становішча. Амаль нічога з гэтага споткання я не запамятаў, апроч уражання, якое павінна было, здаецца, быць выкліканы, што Польшча — моцная дзяржава, у якой Беластроцкая арганічная частка Польшчы ад Балтыкі па Татры. Тая Польшча была краінай, у якой паасобныя рэгіёны мо-

рзнявали толькі рэгіональнае народнае адзенне і галіны гаспадаркі. Былі, вось, шахцёры з пёркамі на шапках, маракі, падтупваюча-падспеўваючыя дзеўкі і кавалеры з Мазовіі ды Слезіі, гарнікі з тапаркамі. Да таго — Каралеўскі замак і Вавель. Беластроцкі асацыяваўся, здаецца, толькі з палацам Браніцкіх і „следзікаваннем”. На фоне іншых рэгіёнаў такі ён бледны быў! Бы не меў уласных традыцый. Тая схема настолькі моцна ўспрымалася, што, калі я, юнаком быўшы, вандраваў па Жывецкім Бескідзе, дык адзін баца дарама часта вадаў мяне авечымі сыркамі-ашчыпкамі. Меў я гэтае цуда завезці ў горад, у якім па вуліцах прахаджваючыя мядзведзі, значыць — у наш Беластроц (пэўна, памыліліся бацу тыха мішкі з табунамі шпацируючых тутака зуброў!).

Хтосьці даў шанц выплысці Беластро-

чыне на шырокія воды і ахрысціў называй гэтае зямлі мараплаўнае судно, і такім чынам быццам бы „спадучыў” наш рэгіён з Польшчай ад Балтыкі да Татраў. Быў гэта, мабыць, адзін са способаў на лячэнне комплексаў правінцыі, асабліва ў маладых людзей. Вось давалі нам пачуццё польскай супольнасці, вялікасці і моці Айчыны. Лакальны патрыятызм будаваны быў праз прызму сацыялістычнага патрыятызму, нацыянальна аднаўліцца. Дзеля яго ўзмацнення наша настаўніца па грамадзянскай адукацыі загадала апошнія старонкі сыштка закліець партрэтамі Эдварда Герка, Пятра Ярашэвіча і Генрыка Яблонскага, пільна выразанымі з „Трыбуны люду”.

Не было тут месца на навучанне лакальнага патрыятызму, з навучаннем жыцця ў разнароднасці і з правам на разнароднасць.

Усенька мne тое прыгадалася, калі пачуццё я пра ідэю стварэння ў Гайнаўцы філіяла Акадэміі марскога выхавання і выратавання — суполкі з аблежванай адказнасцю. Гэта вучэльня мела б выхой-

ваць моладзь у духу — не нейкім там каліяпушчанскім! — а вось марскім. Нават знойшлося месца на вучэнні — Семяноўка. Зразумела, кожная ідэя дзеля давучвання маладых людзей — добрая, асабліва ў раёнах, якія так моцна кранае бесправцоў (практична ўсе ўсёй краіне, але больш у Гайнаўскім павеце, чым, напрыклад, у паветах паморскіх). Аднак, нашто ствараць мядзведзезубра? На чорт адкуваць маладых людзей у адварванні ад малых айчын, іх патрэб, арганічна вынікаючых з іх натуральных каштоўнасцей? Мабыць, я перабольшваю. Акадэмія марскога выхавання і выратавання гэта „суполка з а/а”. Асабліва пры спрыяльным каліясамаўрадавым клімаце (а так, кажуць, ёсць у Гайнаўцы ў выпадку гэтае школы) — можа разгортваць сваю дзеяннасць усюды і даказваць, што мішказубёр існуе ў прыродзе, а хто не хоча, хай не верыць (не плаціць за навучанне). Я ў мішказубра не веру, але штудзіраваў у дзвюх вышэйших школах, а, вось, займаюся чымсьці зусім іншым.

Мацей Халадоўскі

# Калі ты малады...



Алена Руткоўская.

Фота Марка ШЫМАНСКАГА

Не магу ніяк праісці абыякава каля цікавага чалавека. Алену Руткоўскую я заўважыла ўжо тады, калі вяла яна ўкраінскія і рускія перадачы ў беластоцкім тэлебачанні („Самі пра сябе“). Тады я нават пазайздросціла, што іншыя маюць сапраўдных „фахоўцаў“, а ў нас такіх ніяма. Лена падкупляла нейкай няўлоўнай лёгкасцю, з якой вяла перадачы, добраі, без ніякіх скажэнняў мовай. Тады я не ведала, што гэта ўкраінская актрыса праства з Кіева.

А пасля я ўбачыла яе на сцэне беластоцкага драматычнага тэатра імя Аляксандра Вянгеркі, у кафе „Вар’ятка“ Агнешкі Асецкай (прем’ера прадстаўлення „Асецкая“ адбылася 10 сакавіка 2001 года). На маю думку, Алена Руткоўская гэта прадстаўленне вынесла на сваіх плячах. Яе моцны голас, прыгажосць і тэмперамент не маглі не быць заўважаны. „Ах вы, кони моі, привердливые...“ — спявала яна не-паўторныя слова Агнешкі Асецкай, а я чула і незабыўны спев Уладзіміра

Высоцкага, і бачыла, як імчацца тыя коны ў невядомую, імглістую даль.

Алена Руткоўская жыве ў Беластоку ад 1997 года, бо сюды выйшла замуж. Па прафесіі яна — актрыса тэатра і кіно. Кіеўскі інстытут тэатральнага мастацтва закончыла яна ў 1994 годзе і да прыезду ў Польшчу паспела ўжо зайграць у 12 фільмах. Ужо будучы тут замужам, яшчэ трэх гады Лена ездзіла пастаянна ў Кіеў, бо працавала ва Украінскім Малым тэатры імя Лесі Украінкі.

Ёсць людзі, у генах якіх запісаны вандраванне. Бабулю Лены, італьянку, яе дзед (харват з Заграба) прывёз у ваенную завіруху з Бары, адкуль паходзіла каралева Бона. Але жылі яны ў Рыбеццы, бабуля была опернай спявачкай. У Рыбецку Лена ездзіла з Кіева штогод на канікулы.

Пэўна, чытач не здагадаўся, чаму Лена ездзіла да бабулі і дзеда з Кіева. Справа ў тым, што Леніна маці, дачку харвата і італьянкі, прыехала вучыцца ў Кіеў, калі ёй было васемнаццаць гадоў. Было гэта ў шасцізесціх гадах, тады вельмі модна было паехаць вучыцца ў Савецкі Саюз. Дзяўчына выбрала медыцыну. У Кіеве маладая харватка выйшла замуж за ўкраінца. Леніны бацькі — лекары-кардыёлагі.

Ну, а вось цяпер і Лена, якая нарадзілася ў Кіеве, апнулася ў Польшчу. Яе чорныя вочы і валасы, а таксама жывы тэмперамент адразніваюць яе ад большасці жыхарак Беластока і ў многіх выклікаюць захапленне. Ну, што ж, выгляд для актрысы — справа ледзь не першага плана. А калі да гэтага далучыць яшчэ Аленін талент...

Ну, але ці лёгка знайсці сябе тут, сярод акцёраў, дзяўчыне, выхаванай ва Украінска-харвацкай стылі? Лена шлі-



Алена Руткоўская ў спектаклі „Асецкая“.

Фота Пятра САВІЦКАГА

фуе мову, хоча і па-польску гаварыць, як полька. Зрэшты, гэта ж першы атрыбут акцёра: слова.

Спачатку яна пачала супрацоўніцаць з эстрадай. Спявала ў Влацаўку ў цыганскім калектыве „Рома“. У Варшаве яе заўважылі і запрапанавалі запісаць (па выбары) рускія, украінскія ці харвацкія песні. Вырашылі запісаць украінскія народныя. У Беластоку, у студыі Яраслава Вазнейскага яна запісала некалькі песень для агульнапольскай праграмы „Kawa czy herbata“. Мне там вельмі падабаецца, усміхаецца Лена, я ўжо з донам Васілем там выступала.

Цяжка, аднак, было кудысці выехаць, калі амаль штодзённа трэба было іграць „Асецкую“. Зрэшты, як сцвярджае Алена Руткоўская, голасам я ніколі не займалася, вядома, каб яго паставіць правільна. Я займалася псіхалагізмам ролі. Мяне цікавіць драматычны тэатр. Прабавала я сваіх сіл у тэатры „Вершалін“, цяпер супрацоўнічаю з Беластоцкім дра-

матычным тэатрам імя А. Вянгеркі. Хоць... у апошні час я так палюбіла эстраду, што без яе жыць не могу.

Калі Лена пачала выступаць у спектаклі „Асецкая“, заўважыла яе фірма „Магтон“ з Беластоку і падпісала з ёю контракт на чатыры пласцінкі. Дзве ўжо выдадзены („Цыганская любовь“ і „Русскій романс“). Да трэцяй пласцінкі падключылася фанаграфічная фірма „Хендрыкс“ з Любліна (яны запісваюць „Будку суфлера“, Бэату Казідрак, Уршулю), якая хоча падрыхтаваць для яе нейкі гіт, нешта спецыяльнае, з нечым арыентальным.

Хочацца верыць, што Алене пашанцуе, і ў Польшчу яна будзе мець усё больш прыхільнікаў свайго мастацтва — драматычнага ці эстраднага. Сынок Ярэк пайшоў тым часам у школу, трэба ж і яму прысвяціць больш увагі. Але калі ты малады і ведаеш, чаго хочаш — усё табе пад сілу.

Ада Чачуга

## Віленскія дапаўненні да біяграфіі Станіслава Грынкевіча

У 1997 годзе не стала выдатнага сына нашай Бацькаўшчыны Ляўона Луцкевіча. Самым гарачым захапленнем Ляўона Антонавіча была Вільня. Ён ведаў яе даска-нала, ведаў усіх шчырых беларусаў-вілен-чукоў, якія жылі з ім побач.

Ляўон Луцкевіч браў актыўны ўдзел ва ўсіх віленскіх беларускіх мерапрыемствах, падтрымліваў сувязі з многімі беларусамі свету. Шчыра сябраваў з ім і я. Бываў у хатцы Зоські Верас, блукаў з Ляўонам Антонавічам па Вільні. Ён шмат дапамагаў мне ў пошуках звестак пра Гальша Леўчука, Ігната Дварчаніна і многіх іншых дзеячаў Заходняй Беларусі. Дапамагаў таксама ў пошуках твораў да кнігі „Вяртнанне да сваіх“ (Беласток 1999), куды ўвайшла літаратурная спадчына Франука Грынкевіча, Станіслава Грынкевіча і Уладыслава Казлоўшчыка. На вялікі жаль, дачакацца майінікі ён не паспей. З аўтографам я даслаў зборнік „Вяртнанне да сваіх“ жонцы Ляўона Луцкевіча — Галіне Войцік. Праз пárні час атрымаў ад яе пісьмо — водгук на маю кнігу: „Паважаны спадар Сяргей! Дзякую Вам за ліст і асабліва за кніжку „Вяртнанне да сваіх“. З думкай аўтарам я была асабістая знаёмая. Фр. Грынкевіч быў апошнім дырэктарам ВБГ, у якой я вучылася і выкладаў у нас беларускую літаратуру. Ён быў таленавіты педагог, выдатны аратар і публіцыст, вельмі сіцілы і талерантны чалавек.

Станіслаў Грынкевіч паходзіў з сям'і, якая мела сувязі з сям'ёй майінікі. Старышы брат Станіслава — святар Грынкевіч — быў апекуном Горадзенскага гуртка беларускай моладзі, у які ўваходзіла і Людвіка Сівіцкая (Зоська Верас), тады яшчэ вучаніца гімназіі. А малодшая сястра Юзэфа выхоўвалася ў фальварку дзеда Зоські Ве-

рас — Людвіка Садоўскага. Яна выйшла замуж за паляка Фалькоўскага і страціла ўсякія сувязі з беларусамі. Але яе сын Генрых Фалькоўскі, які жыў у Варшаве, прыязджаў некалькі разоў у Вільню, наведаваў Зоську Верас і нас з Ляўонам, цікавіўся беларускімі справамі. Апрача таго родная цётка маці Антаніна Садоўская была выхавацелькай дзяцей Станіслава Грынкевіча, жыла з імі ў Харошчы, а пасля і ў Вільні.

У Вашым кароценкім нарысе жыцця д-ра Грынкевіча ёсць пару недакладнасцей: 1. У Вільні ніколі не было мэдыцynскага універсітэта, а толькі мэдыцynскі факультэт пры універсітэце С. Баторыя. 2. Д-р Грынкевіч не мог пераехаць у Вільню ў 1927 годзе, бо да 1935 (як Вы самі пішаце) працаўшы у Харошчы.

Яго дом у Еруزالімцы, цяпер гэта ўжо горад Вільні, я добра помню, бо бывала там шмат разоў. Драўляны дом з мансардай, на мансардзе былі пакоі дзяцей (Вітаўта, Вольгі, Ганны і Багдана), быў сад і агарод. Цяпер гэта дома ўжо ніяма.

Дома гаварылі па-польску. Дзіўна, што такі шчыры беларус як д-р Грынкевіч на-ват не стараўся навучыцца сваіх дзяцей гаварыць на яго роднай мове. Але, відаць, галавой сям'і была яго жонка.

У кніжцы вельмі цікавая публіцыстыка д-ра Грынкевіча, ясна, але далёка не ўсе і вершы Ф. Грынкевіча і Ул. Казлоўшчыка... Гэта першое сапраўднае вяртнанне да сваіх..."

У Вільні да сёняшняга дня, дзякаваць Богу, жыве яшчэ адзін шчыры беларус Андрэй Чэмэр (Аляксей Анішчык). Ён выдаў ужо восем сваіх кніг, апошняя з іх выйшла нядаўна і называецца „Партрэты“. Яе склаў гістарычна-біяграфічныя нарысы, апавяданні, лірыка, фальклор і шмат фотаздымкаў. Андрэй Чэмэр прыслалі мне ў Слонім

свае „Партрэты“. Уважліва іх прачытаўшы, я знайшоў радкі-ўспаміны і пра Станіслава Грынкевіча. Аўтар кнігі піша: „Пазнаёміліся мы з Грынкевічам у Познані, старожытным польскім горадзе, які пад дойтім нямецкім панаваннем здабыў (зрэшты — нядрэнныя) рысы нямецкага выгляду. Строга забудаваныя вуліцы і дамы, акуратныя і чыстыя агароды, паркі і скверы, чысціня і акуратнасць адразу кідаліся ў очы кожнаму, прыбылому сюды з Усходу.“

У віліным (у цэнтры гораду) „Колледжом Мэдыкум“, з характарыстычным выглядам і круглым зялёным дахам, працаўшы асістэнт гэта гэта гэта — Станіслав Грынкевіч. Не скажаць, што ўсе, але многія працаўнікі факультета ведалі, што гэта беларус. Аднак нават у шавіністичным асяроддзі тагачаснага польскага акурэння, ніхто не меў да Грынкевіча ніякіх прычын да зачэпак ці сваркі. Ён належаў да тых, якіх немагчыма было не любіць, альбо прынамсі шанаваць, шчыра паважаць.

І я, маючы сядр мэдыкаў-студэнтаў няма добрых сяброў, непазбежна мусіў сустэрэнца з Грынкевічам. Гэта адбылося ўжо на першым курсе мае навуки.

Бадай, пасля першага знаёмства я атрымаў запросіны наведаць яго дома. Паколькі ў Познані вельмі мала было беларускіх студэнтаў (П. Русецкі з-пад Міра, Васіль Івашка з Гродзеншчыны, Валя Тычына з Наваградскай гімназіі і яшчэ двое ці троє землякоў), я шчыра ўсцешыўся гэтымі запросінамі і ці не ў першую нядзельку з'явіўся, калі не мылося — на Ежыцах (такі квартал горада), дзе жыла сям'я Станіслава.

Яго спадарожніца была сімпатычнай палячкай, калі не сказаць абаяльнай і гасціннай. Хоць у іх было ўжо дvoе дзяцей (хлопчукоў), пані Ядвіга заставалася пры-

гожай і вельмі павабнай маладзіцай. Калі ня мылося — стаматолагам. Мы разгаварыліся, а гаспадыня цудоўна размаўляла па-беларуску, пазналіся бліжэй і зайшлі, пасля смачнага абеду, у суседні пакой. Гаспадар пахваліўся сваімі сынамі, з якіх яшчэ ніводзін не хадзіў у школу.

Яны нават спявалаў умеюць! — дабавіў з задавальненнем бацька. — Не верыць? — звярнуўся да мяне, заўважыўшы мой сумніўны выраз твару. — А ну, Ядвіся, заакіянайшы ім што-небудзь...

Зграбная, чароўная гаспадыня не стала аднеквацца і падышла да піяніна. К майму вялікаму здзіўленню, пры дасканалым акампанеменце (я гэта як музыкант, хоць дамарослы, гаварыў смела) хлопчыкі чотка і зладжана заспявалі на два галасы... „Не пагаснуща зоркі ў небе“ — наш прыняты ў тых часах нацыянальны гімн!

Выходзячы з гэта гасціннага, стаўшага родным для мяне дому, я быў упэўнены, што гэта сяброўства будзе для мяне вечным. І не памыліўся.

Пакуль я вучыўся, а гэта трывала чатыры „з гакам“ гады, амаль кожны тыдзень на-ведаваў стаўшых роднымі мне Грынкевічай. У нашы ажыўленых гутарках не было сакрэтаў. Ні яны, ні тым больш я, нават маленька гаварыў каменьчыка за пазухай не мелі. Абменяваліся думкамі і меркаваннямі без задумы і стрыманасці, робячы амаль заўсёды згодныя выવады. Распачатая ў першыя дні познанскіх канцтактаў дружба не пахиснула ся на сантиметр ва ўсе наступныя гады“.

Віленскія дапаўненні Галіны Войцік і Андрэя Чэмера да біяграфіі Станіслава Грынкевіча раскрываюць новыя факты з жыцця гэтага таленавітага чалавека. Пашукі звестак пра яго працягваюцца.

Сяргей Чыгрын

# Зорка

старонка для дзяцей

Паўліна Нічыпарук, Скупава

## Лодка і жыццё

Як лодкі прыплываюць і адплываюць,  
Так жыццё прыходзіць і адыходзіць.  
Калі прыплывае лодка,  
Прыходзіць новае бязгрэшинае жыццё.  
У ім ёсць усё —  
Бяды, багацце, шчасце і прыкрасы.  
Гэта хвіліны маладосці.  
Калі лодка адплывае,  
Забірае чалавеку найвялікіы скарб.  
У ёй адплывае душа і цела.

## Дуб

У маёй роднай ваколіцы  
Рос сабе дуб старэнкі.  
Часта я яго наведвала.  
Ды разу апошняга  
Убачыла я здалёк,  
Што пратаў гэты дуб,  
Дзе віднелі мае ініцыялы.  
Дрэвы плакалі, а я крычала:  
Адайце маё дрэва!!  
Там скрываеца мая маладосць,  
Мае смуткі,  
Мае думкі.  
Ніхто ўжо не верне маіх успамінаў.  
Пакінуў мяне назаўсёды  
Як самавольная птушка.  
Так мне цябе не хапае,  
Мой дуб каханы.

## Жыццё

З сэрцам як сталь,  
Я больш не чуяла,  
Пачала я калісці  
Разважаць жыццё.  
Кароткія ўспаміны,  
Туга хвіліны,  
Пакінула прыгажосць  
У маім цудоўным свеце.  
Столькі мужчын  
Калісці мне такіх дарагіх,  
Адышло без ценю  
Маленькай надзеі.  
Застаўся, аднак, ценъ  
У маім чуллівым сэрцы.  
І ўпэўненасць кагосці,  
Хто ніколі не вернецца.  
Як сляпая верыла я  
У сапраўданае каханне.  
Адышу я ціха,  
Так, як бы мяне  
Ніколі не было.

## Згуба

Калі я спаглядала ў акно,  
Бачыла заўжды цябе —  
Мая сяброўка.  
Ты адышла без слоў  
Да пабачэння!  
Не ведаю, дзе цябе шукаць.  
Шукала нават там, дзе мы гулялі.  
Дзе ж ты падзелася, мая згуба?  
Адкажы!



Паўліна Нічыпарук са Скупава ў Нараўчанскаі гміне.

Фота Міры ЛУКШЫ

## Мая Орля

Я хачу напісаць пару слоў пра  
маю мясцовасць Орлю.

Праз наша старажытнае мястэчка  
праплывае рака Арлянка.

У нас ёсць сінагога, яўрэйскі магільнік — Орля гэтым славутая, але  
яны, на жаль, занядбаныя. А маглі бы гэтыя памяткі прыцягваць у Орлю  
шмат турыстаў.

У Орлі ёсць дзве царквы — адна на  
могільніку, другая па вуліцы  
Кляшчэлеўскай.

Школа, у якой вучымся — прыгожая,  
просторная, выгадная. Можам ёю пахваліцца, а асабліва на-  
шым школьным музеем.

Майстры ў Орлі займаюцца  
вырабам саламянных рэчаў. Людзі тут актыўныя, развіваюць  
свае культурныя зацікаўленні. Можам пахваліцца калектывам  
„Арляне”, які расслаўляе родную песню.

Я люблю сваю мясцовасць і на-  
заўсёды застанецца яна ў маім  
сэрцы.

Наталля МІРАНЧУК,  
V кл. ПШ у Орлі

## Мена

(беларуская казка)

Жылі сабе дзед з бабай. Пасялі  
яны боб пад плотам. Той боб як рас-  
ці ды расці — вырас аж пад самы  
пол. Яны ўзялі пол раскідалі. Той  
боб як расці ды расці — вырас пад  
самую столю. Яны ўзялі стол раскі-  
далі. Той боб як расці ды расці —  
вырас пад самае неба. Паглядзеў  
дзед на бабу і кажа:

— Палезу па струччу на неба!

І палез. Лез, лез і ўзлез на самае  
неба. Там яму Бог падараў зала-  
тую цяцерку. Узяў дзед цяцерку  
і пайшоў дамоў. Бачыць — пасуць  
конюхі коней.

— Дзень добры, дзедка! Дзе ты быў?

— На небе ў Бога.

— Што ён табе даў?

— Залатую цяцерку!

— Памяняйся з намі на коніка!

Дзед памяняўся, усceй на каня  
і едзе дамоў. Бачыць — пасуць па-  
стухі валоў.

— Дзень добры, дзедка! Дзе ты быў?

— На небе ў Бога!

— Што табе Бог даў?

— Залатую цяцерку!

## Вершы Віктара Шведа

### Якія стварэнні з'ядаюць найменей?

На ўроку Жэню  
Настаўнік пытае:  
— Якія стварэнні  
Найменей з'ядаюць?

— Дык моль ёсць такая,  
Падказвае Ірка, —  
Яна нам з'ядае  
Адны толькі дзірki!

### Колькі сімфоній у Бетховена?

— Скажы мне, Лёня,  
Калі ты пры слове,  
Колькі сімфоній  
Напісаў Бетховен?

— Тры. Гераічную,  
Патэтычную,  
І найбольші багатую —  
Дзевятую.

Эдыта Русіновіч, V кл., Орля  
**Наша настаўніца**

Як і мама дома, добрая —  
Не сярдуе, не крыгчиць.  
Яна ўсіх нас любіць.  
Вучыць пісаць, чытаць, гуляць.

Трэба сказаць гучна — скажа  
і павучыць.  
Вучыць нас кахаць айчыну,  
школу, дом.  
І кніжку прачытае...  
Яна, мы ведаєм, нас кахае!

І мы яе таксама кахаем  
І вельмі ёю захапляемся.  
Як бачыце, наша настаўніца такая.  
Для нас яна самая-самая!..

— А дзе яна?  
— Памяняў на коніка!  
— Памяняй з намі коніка на воліка!  
Дзед памяняўся, узяў вала і пай-  
шоў. Бачыць — пасуць бараноў.  
— Дзень добры, дзедка. Дзе ты быў?  
— На небе ў Бога.  
— Што табе Бог даў?  
— Залатую цяцерку.  
— А дзе ж яна?  
— Прамяняў на коніка!  
— А конік дзе?  
— Прамяняў на воліка!  
— А волік дзе?  
— Прамяняў на барана!  
Дзед памяняўся, узяў барана і пай-  
шоў. Ідзе, бачыць — пасуць індыкоў.  
— Дзень добры, дзедка! Дзе ты быў?  
— На небе ў Бога.  
— Што табе Бог даў?  
— Залатую цяцерку.  
— А дзе ж яна?  
— Прамяняў на коніка.  
— А конік дзе?  
— Прамяняў на воліка!  
— А волік дзе?  
— Прамяняў на барана!  
— Прамяняй нам барана на індыка!  
Дзед прамяняў барана на індыка  
і пайшоў. Ідзе, ідзе, бачыць — дзеци  
гуляюць на вуліцы, ездзяць на ка-  
чарэжках.  
— Дзень добры, дзедка. Дзе ты быў? ►

# Канцлер Леў Сапега

## На схіле дзён

Льву Сапегу ішоў ужо сямідзесяты год, калі яму ўручылі булаву вялікага гетмана. Гэта значыла, што ён зрабіўся галоўным ваяводам войска Вялікага княства Літоўскага.

Час для нашай Бацькаўшчыны быў тады цяжкі. Шведскі кароль перараправіў на 75 караблях свае палкі праз Балтыйскае мора ды рушыў на Вільню і Палацак.

Каб выставіць супраць ворага моцнае войска, Леў Сапега ахвяраваў усе свае гроши і маёмы. Ягоны сын Ян таксама ўзбройў за свой кошт полк жаўнеру, які адважна біўся з захопнікамі.

Планы шведскага караля далу-

чиць Вялікае княства Літоўскае да сваіх уладанняў не спраўдзіліся.

Леў Сапега вызначыўся і ў іншых справах. Добрым словам успаміналі яго мастакі, пісьменнікі, друкаркі. За падтрымку і абарону таленавітых людзей паэты прысвячалі яму вершы. Багата грошай ён аддаваў на пабудову хрысціянскіх храмаў.

Заслуга Сапегі і ў тым, што ён сабраў надзвычай багатую бібліятэку. Ён паклапаціўся пра тое, каб для нашчадкаў былі перапісаны ўсе галоўныя дакументы Вялікага княства Літоўскага.

Калі-небудзь у Беларусі абавязковая паставяць помнік гэтаму выдатнаму дзяржаўнаму дзеячу, якога ведала ўся Еўропа.

(працяг будзе)



Зінаіда Якуць наглядае за працай Наталлі Хвойка, Агнешкі Засім і Ерміны Хіліманюк.

## Нам тут не нудна

### Мудрасць народных назіранняў

Лістапад — снегу навее — хлеба прыбудзе, а вадою разальцеца — лётам сена набярэцца.

У лістападзе кладзі капусту ў кадзі.

У лістападзе гола ў садзе.

Частыя лістападаўскія дажджы — лета будзе мокрае.

Высока ляціць гусі — снегу будзе шмат, нізка ляціць — мала.

Позна ўвесень звяліся камары — зіма прадбачваецца мяккая.

Сыroe лета і доўгая восень — перад доўгай снежнай зімой.

Лістападаўскія туманы — будзе суровая і працяглая зіма.

— На небе ў Бога.

— Што табе там Бог даў?

— Залатую цяцерку!

— А дзе ж яна?

— Прамяніяў на коніка!

— А конік дзе?

— Прамяніяў на воліка.

— А волік дзе?

— Прамяніяў на барана!

— А баран дзе?

— Прамяніяў на індыка!

— Прамяніяй нам індыка на качарэжку.

Дзед прамяніяў, сеў на качарэжку і прыехаў дамоў. Баба ў яго пытаема:

— Ці ж ты быў на небе ў Бога?

— Быў!

— Што табе Бог даў?

— Залатую цяцерку!

— А дзе ж яна?

— Прамяніяў на коніка!

— А конік дзе?

— Прамяніяў на воліка!

— А волік дзе?

— Прамяніяў на барана!

— А баран дзе?

— Прамяніяў на індыка!

— А індык той дзе?

— Прамяніяў на качарэжку!

Разлавалася баба на дзеда, давай яго качарэжкай біць. Во, які ёй дзед удаўся!

### Баравік

Як завуцца белыя грыбы-браты?  
Хто за кім і ўладарыць у грыбным царстве?..

Дык слухай, дружка мой, і запамятай — потым табе яшчэ не раз прыдасца такая навука.

Першымі ў чэрвені з'яўляюцца **каласавікі** — яны растуць, калі цвіць красуе жыта.

Потым разам з пачаткам жніва ў барах высіпываюць **жніўнікі**.

А восенню, у верасні і кастрывчніку, калі на зямлю ападае лісце, грыбнікоў радуюць крамянія **лістападнікі**.

Так, усе яны родныя браты, хоць растуць у розныя поры года і часта непадобныя адзін на аднаго. І колерам капляношыка, і памерам ножкі-карэнъчыка.

Самыя раннія белыя грыбы, як яшчэ іх называюць баравікі, сустракаюцца ў дубровах. І капляношыкі, і ножкі ў баравікоў-дубовікаў пафарбаваны на аднолькава светлы колер.

У бярозавых гаях растуць каржакаватыя баравікі з самавітымі карычневымі капелюшамі.

У яловым лесе, сярод бруsnічніку і шапкаў моху, хаваюцца ад людскога вока самыя высокія з братоў-уладароў.

А ў сасновым бары гаспадараць баравікі-чарнагаловікі.

Вось бачыш, дружка, які выбар — на любы густ. І які б ні цяжкі быў кашык, заўсёды памятай: грыбнік без баравіка — як салдат без медаля.

Уладзімір Ягоўдзік

У Гайнавскім доме культуры дзейнічаюць ткацкі гурткі „Габеленак” і тры мастацкія групы, якімі апякуеца Зінаіда Якуць. У гуртку „Дэфармацыя” ў дзвюх групах займаюцца дзеці і моладзь з падставовых і гімназічных школ, а ў гуртку „асп” вучні сярэдніх школ.

На занятках ткацкага гуртка спаткаў я дзяўчат захопленых ткацкай работай.

— Я хаджу на заняткі, бо нам тут не нудна, — кажа Наталля Хвойка.

— Люблю таксама рысаваць краявіды і спрабавала выкананаць аўтапартрэт. Сямейнікі не хацелі пазіраваць, то я села перад люстэркам і нарысавала сябе.

Кожны год вучыцца ткаць прыходзяць новыя вучаніцы. Сяброўкі Наталлі — Агнешка Засім і Ерміна Хіліманюк — ткалі раней кветкі і абстрактныя ўзоры.

— Найгоршая работа гэта нацягванне нітак на рамкі, — гаворыць Агнешка Засім. — Любім хадзіць сюды, бо вучыцца нас міная пані і ўвогуле тут міная атмасфера.

— Пачынаючы з 1999 года арганізуем выстаўкі ткацкіх прац. Выкананне іх патрабуе многа часу і цярпіцасці, таму паказваем іх адзін раз у год, — расказвае Зінаіда Якуць. — У гэтым годзе вучні ткуць працы на падставе вядомых карцін і ландшафтных матываў. У мінулым годзе спадабалася ім ткаць казачных герояў. Працы вельмі падабаліся малодшым вучням, якія наведвалі выстаўку.

У гуртку „Дэфармацыя” наймалодшыя пачынаюць знаёміца з мастацтвам ад гульняў. Рысуюць далонямі або без адымання алоўка ад лістка паперы. Малююць простиля матывы пастэльнымі і акварэльнымі фарбамі, лепяць з гліны, выконваюць кампазіцыі з засушаных раслін або малююць на бутэльках. Апошнім часам прымянялі розныя тэхнікі, выконваючы працы пра восень. Вучні старэйшых класаў падстававай школы і гімназісты малівалі стары парк, архітэктуру, восенскую краявіду, людзей і нацюрморт. Агнешка Рута, Кася Піскорская і Іга Жукавіцкая атрымалі вылучэнне на VIII Агульнапольскім жывапісным конкурсе „Чалавек і яго праца” ў Цехацінку, а ў „Конкурсе на прытулянку” ў Плоцку ўзнагароды атрымалі Магдаліна Максімюк і Юстина Бура, а апякун Зінаіда Якуць — узнагароду за мастацкую апеку.

— Самым маладым з'яўляюцца мастацкі гурткі вучняў сярэдніх школ, якія паўстаюць на гэтым годзе, — кажа Зінаіда Якуць. — У асноўным ходзяць сюды вучні, якія раней займаліся ўжо ў мастацкіх гуртках. На занятках ніяма адной, абавязваючай усіх удзельнікаў праграмы. Думаю запрашайць мастакоў. На заняткі запісаліся таксама дзве студэнткі. Будзем рады і іншым старэйшым асобам.

Аляксей МАРОЗ  
Фота аўтара

## Польска-беларуская крыжаванка № 47

Запойніце клеткі беларускім словамі. Адказы (з наклееным кантрольным талонам) на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку”. Тут разыграем цікавы ўзнагароды.

**Адказ на крыжаванку № 43:** Кіёск, лось, склон, алень, лёс, фон, рака, Оля, задача. Салон, клён, лес, слон, род, конь, зала, мяч, льдзіна.

Узнагароды выйграў: **Лукаш Свентухоўскі, Івона Гайдук і Марыёла Кананюк** з ПШ у Нарве, **Анія Нікалаюк і Тамаш Федарук** з ПШ № 3 у Бельску-Падляшкім. Вінцуем. Узнагароды чакаюць у „Ніве”.

Brama	Łąka	▼	Przedzia	Tyl	►	▼	
Bluza	▼			▼			Jek
Róża	►						Hak
Zagadka					Ars		
►							
Bal		book		book	book	book	
►					Sok	►	



Марыя Бабулевіч перад восеньскай выстаўкай.



## Перад святкаваннямі

— Набліжаецца пятнащатая гадавіна існавання нашых мастацкіх гурткоў. Апошня спаткані адводзіцца падрыхтоўцы да святкавання ў наступным годзе, — зядуле апякунка мастацкіх гурткоў у Бельскім доме культуры Марыя Бабулевіч. — На занятках рыхтуем выстаўку, якая падвядзе вынікі пятнащатагодовай работы.

Зараз у БДК працуе выстаўка мастацкіх прац аб прыгажосці восені. Вучні раз у тыдзень спатыкаюцца ў двух мастацкіх гуртках: малодшых дзяцей „Калаж” (дзве групы — 16 дзяцей) і старэйшых „Каларыт” (10 асоб). Найчасцей рыхтуюць пастэльныя працы і працујуць з алоўкам, акрыльнай фарбай і тэмперай.

— Не працуем з алейнымі фарбамі, бо не хапае грошай. Я хачу вярнуцца да ткацтва і пачаць вучыць дзяцей падставовых тэхнік і ўзору. Нядаўна была я на курсах „баціку” і буду прымяняць гэты спосаб выконвання прац на нашых занятках, — кажа Марыя Бабулевіч. — Старэйшыя вучні рыхтуюцца да ўступных экзаменаў у вышэйшыя навучальныя ўстановы, дзе трэба паказаць свае мастацкія здольнасці.

Сёлета двое вучняў з гуртка „Каларыт” паспяхова здалі экзамены на Аддзяленне архітэктуры Універсітэта ў Беластоку.

Аляксей Мароз  
Фота аўтара

## „Каласкі”

Наши беластоцкія „Каласкі”, мала-дзёжны калектыв пад упраўленнем Алы Каменской, які працуе пры Беларускім таварыстве, значна разросся. Паявіліся ў ім хлопцы, а бас у беларускай песні мусіць існаваць як гарманічная падстава. Гэта першы плюс для калектыву.

Другі плюс. Тут вельмі добра паставленыя галасы. Няма таго, каб спеў тут кагосці мучыў. Моладзь співае без ніякай натугі.

Ёсць і плюс нумар трэћі. Гэта харэграфія. Спевы дзяўчат і хлопцаў адбываюцца ў руху. Яны не стаяць, быццам калкі ў плоце.

Чацвёртым плюсам калектыву „Каласкі” лічу тое, што на сцэне не відаць іерархii. Іх кіраўнік Ала Каменская

співае і танцуе разам з членамі калектыву, удзельнікам якога з'яўляецца ўжо яе сын.

Да плюса нумар пяць мне хацелася б залічыць народныя касцюмы спевакоў. Моладзь не заўсёды імкнецца да народнай вопраткі. Яе больш цікавіць, што сёння ў модзе. А „Каласкі” нават не мусіць співаць, каб слухачы даведаліся, які гэта калектыву. Дастатковая толькі на іх глянуць, і ўжо будзе вядома, што ён — беларускі.

Яшчэ адзін плюс. Песні падабраны трапна да ўзроўню, да харктуру моладзі: яны вясёлыя, рытмічныя.

На жаль, ёсць і мінус: польскае „л”! Варта толькі крыху задбаць пра тое, каб яно вымаўлялася па-беларуску, і ўсё будзе добра, паколькі ў некаторых момантах добрае „л” паяўляецца.

Адрыяна Семянюк  
Фота Сяргея Грыніяўцага

## Баба, што слухае

Клопат маюць літаратуразнаўцы і крытыкі з беларускай паэзіяй сярэдняга пакалення, значыць, аўтараў, якім за сорак, ды да шасцідзесяці. Асабліва, калі маюць дачыненне з празатарскай творчасцю журналісткі „Нівы” Міры Лукшы. Не памяшчаеца яе творчасць ні ў постмадэрністичнай, ні ў сацрэалістычнай скрынках. Наколькі яшчэ яе паэзія паддаеца крытычным разборам, то з алавяданнямі цяжкай. Амаль на трынаццатці старонках паэзіі Лукшы аналізуе Аляксандар Баршчэўскі ў выдадзенай нядаўна книзе *Творцы беларускага літаратурнага руху ў Польшчы 1958-1998*,

а ледзь паўтаронкі прысвяціў яе прозе. Паколькі „халоднымі” акрэсліў вынікі паэтычнай дзейнасці Міры Лукшы, то дзейнасць празатарскую, здаецца, скампліментаваў і назваў „гарачай”. І фактычна, жарсныя ёсьць эмоцыі і драмы герояў у зборніку расказаў М. Лукшы *Бабскія гісторыі*\*. Падзяліла аўтарка сваю найnavайшую кнігу на тры часткі, — „Ад Бога”, „Моцны Янак” і „Наш чалавек”, хоць кожны з тых загалоўкаў мог бы нараўні добра стаяць над расказамі змешчанымі ў іншай частцы кнігі.

Сутнасцю больш за пяцідзесяці расказаў з'яўляюцца індывідуальныя пе-

ржыванні людзей, і адчуцці, пачуцці, праблемы звязаныя з навакольным светам, нярэдка сягаючым не далей далягляду за вёскай. Ёсць у іх свае прозвішчы і крыж, пад цяжарам якога неаднакроць схіляюцца да пакінутай зямлі. Ка-рыстаюцца мовай беларускіх вёсак Беласточчыны. Яны хвалюючыя ў сваёй шчырасці і наіўнасці, іншым разам у прыроджанай дабрыні бездапаможныя, забаўныя ў сваёй уяўной хірамудрасці. Мірныя герайні-бабулькі, згодна са славянскім разуменнем, мудрыя. Аднак, бываюць яны, як гэта трапляеца ў беластоцка-беларускай речайснасці — самотныя; можа, і адтуль тая мудрасць?

Як заўважыла аўтарка пасляслоўяды кнігі, мінская рэдактарка Галіна Тычка: „Свет Міры Лукшы цесна знітаваны з дзвюма прыроднымі субстанцыямі: традыцыйнай для беларускай літаратуры — зямлёй, а яшчэ — з Белавежской пушчай” (с. 185-186). Баліць Міры

Лукшы, як і Сакрату Яновічу, з якім літаратурных сувязей у „Бабскіх гісторыях” цяжка не заўважыць — праблема адмірання нашых беларускіх вёсак. У Лукшы і Яновіча яны пусташаюць, палеткі застаюцца дзірваном. Маладыя выязджаюць, а самотным старэчам застаюцца толькі ўспаміны, якія можа выслухаць, толькі, здаецца, адна Міра Лукша. Пад кожным з тых кароткіх аповедаў аж хочацца ўбачыць агаворку: „Якія-кольвец падабенства да асоб і здарэнняў — выпадковыя”. А, можа, і не? Нічога тут няма выпадковага. Усё — з жыцця ўзятае.

Дык глядзіце на дарогу! Невядома, калі і ў вас паявіцца аўтарка „Бабскіх гісторый”.

Мацей Халадоўскі

\*Міра ЛУКША, *Бабскія гісторыі*, Бібліятэчка Беларускага літаратурнага аф’яднання «Белавежа», кніга 37, Беласток 2001, сс. 192.

## У пошуках каранёў

Актыўна працуе Таварыства сяброў Кляшчэлеўскай зямлі, якое існуе пяць гадоў. Згуртоўвае яно творчых людзей, актыўісту — разам 73 чалавекі. Таварыства знайшло сабе спонсараў, якія падтрымалі, між іншым, выданне зборніка вершаў Ядвігі Карпюк ды пластычны пленэр, рэзультатам якога стаў графічны документ з выявамі краявіду Дабравады. Дзякуючы падтрымцы можна было арганізаваць выстаўкі: разьбы па дрэве творцаў-аматараў Міхала Маркевіча, Славаміра Смыка і Ільі Зіневіча з Дабравады; малюнкаў Крыстыны Кандрачук з Косьнай і Аркадзя Ражынскага з Беластока, партрэтаў Усевалада Косткі і рукаўзеляя Аліны Бараны.

Таварыства займаецца запісаннем

фольклорных песен, легенд і паданняў, дакументаваннем колішніх матэрыйальных культур кляшчэлеўскага наваколля. Важней дзяяцельнасць з'яўляецца таксама запісанне ваенных устаноў жыхароў Кляшчэлеўскай гміны.

Члены Таварыства сяброў Кляшчэлеўскай зямлі наладжваюць сустрэчу ў Кляшчэлях штогод летам, з нагоды святкавання Дзён Кляшчэляў. Але нядаўна дванаццаць асоб, пражываючых у розных гарадах і сёлах нашай краіны, прыязджала на таварыскую сустрэчу ў Дабраваду. Яна адбылася ў доме Міхала і Міраславы Зіневічаў. Такіх сяброўскіх самаадвольных сустрэч будзе больш.

(яц)



## З новым патронам і сцягам

Падставовай школе н-р 2 у Гайнайцы 9 лістапада прысвоілі імя новага патрона — Уладыслава Ягайлы. Школа атрымала таксама новы сцяг, які асвяцілі праваслаўны епіскап Бельскі Грыгорый і каталіцкі біскуп Драгічынскі Антоні Дыдич. На ўрачыстасці прысутнічалі прадстаўнікі самаўрадавых улад і кураторы, праваслаўныя і каталіцкія святы, вучні і настаўнікі суседніх школ.

Урачыстасць адбылася на плошчы перед школьнім будынкам. Пастанову Рады горада аб прысваенні школе новага патрона зачытала намеснік старшыні Рады Марыя Зданоўская, затым бурмістр Анатоль Ахрыцюк адкрыў памятную дошку, а старшыня бацькоўскага камітэта Марк Васілюк перадаў сцяг дырэктору школы Збігневу Будзынскому. Пасля вучні расказалі аб важнейшых падзеях з жыцця Уладыслава Ягайлы, а затым усе прысутныя пазнаёміліся з выстаўкай, прысвечанай новаму патрону.

Пастановай Педагагічнай рады ад

1990 года патронам школы перастаў быць афіцэр Савецкай Арміі Аляксей Фларэнка, а клас, прысвечаны яго памяці, стаў настаўніцкім пакоем. Аляксей Фларэнка загінуў пры вызваленні Гайнайукі з-пад нямецкай акупацыі. Пахаваны ён на могілках савецкіх салдат у Гайнайцы. Не ўсім настаўнікам і бацькам спадабалася адмена старога патрона. Яны не забываюць вызваліцеля горада і на магілу прыносяць кветкі.

Выбар новага патрона распачаўся ў мінулым годзе. У выніку апытаўніцтва найбольш асаб выказалася за караля Уладыслава Ягайлу. Пасля Рада горада прыняла пастанову аб прысваенні яго імя школе. У Любліне быў выкананы новы сцяг. Дырэктар школы Збігнев Будзынскі адзначыў, што новы патрон падабаецца не толькі вучням, але і настаўнікам ды бацькам. Падзякаваў ён усім, хто спрычыніўся да ўстанаўлення новага сцяга.

Аляксей МАРОЗ

Фота Крыстыны КАСЦЕВІЧ

## Кіева-Пячэрскія скарбы у Беларусі

Упершыню ў гісторыі дзвюх дзяржак — Беларусі і Украіны — у рамках грандывоўнага праекта адкрываецца выставка „Украінская ікона трох стагоддзяў”. У Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь будуць выстаўлены 50 твораў XV-XVIII стагоддзяў са збораў двух кіеўскіх музеяў — Нацыянальнага Кіева-Пячэрскага гісторыка-культурнага запаведніка і Дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту Украіны.

Абра́з — важнейшая форма літургічнага мастацтва ўсходніх хрысціянскіх традыцій. Яго вытокі ідуць ад эпохі хрышчэння Кіеўскай Русі. Старадаўні Кіеў — нашчадак Візантый — стаў агульнаізвестным і галоўным цэнтрам іканапісу для ўсіх старожытных украінскіх земель.

Помнікі ўкраінскага іканапісу, якія прывезлі ў Мінск, — гэта толькі невялікая частка сакральнай спадчыны ўкраінцаў, што захавалася да нашых дзён. Пазнаёміць Беларусь з ёю прапанавалі самі ўкраінцы — пасол у РБ Анатоль Дронь, а таксама Міністэрства культуры і мастацтваў Украіны, Галоўнае ўпраўленне культуры і мастацтваў Кіеўскай дзяржадміністрацыі, Нацыянальны Кіева-Пячэрскі гісторыка-культурны запаведнік і Дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту Украіны.

Выставка прымеркавана адразу да трох значных для Украіны падзеяў: 10-годдзя незалежнасці, 950-годдзя Кіева-Пячэрскай лаўры і 75-годдзя Нацыянальнага Кіева-Пячэрскага гісторыка-культурнага запаведніка.

Па словах загадчыка аддзела гісторыі мастацтваў культурнага запаведніка Ірыны Шульц, аднымі з самых цікавых экспанатаў з'яўляюцца абра́зы XVII стагоддзя, выкананыя майстрамі Валыні, што

паходзілі з народнага асяроддзя. Гэта іконы „Праабражэнне Гасподняе”, „Спас на прастоле”, „Успенне Божай Маці”. А таксама „спісы” (копіі) з некаторых цудадзейных абра́зов XVII стагоддзя: „Божая Маці Троіцка-Іллінская”, „Божая Маці Пачаеўская”. Арыгінал апошній, дарочны, за розныя цуды быў адзначаны папам Рымскім і каранаваны ў 1773 годзе. Увогуле пераважная большасць цудадзейных абра́зов ва Украіне — гэта абра́зы Багародзіці, самыя ўшанаваныя тут.

Акрамя ікон, наведвальнікі змогуць пазнаёміцца з фотаздымкамі і каталогамі — выданнямі Кіева-Пячэрскай лаўры.

Дырэктар нашага мастацкага музея Уладзімір Пракапцоў прызнаўся, што да гэтай экспазіцыі рыхтаваліся вельмі адказна: адрамантавалі ўсе залы, устанавілі новую сучасную светатехніку.

У дзень урачыстага адкрыцця экспазіцыі паміж Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь і Кіева-Пячэрскім гісторыка-культурным запаведнікам падпісаны дагавор аб культурным супрацоўніцтве і ўзаемаабмене: выставамі, зборамі з музеяў, дэлегаціямі музейных супрацоўнікаў, тэхналогіямі і інфармацыяй.

Алена ХРЫТАНЬКОВА  
„Народная газета” № 218, 11.10.2001 г.

## Ружанастоцкі санктуарый

З многіх закуткаў паўночнай часткі Сакольскага павета відаць вежы касцёла ў Ружанастроку. Гэта велічнае святыні, а ейная гісторыя, пра якую расказаў мне сп. Яўген Свіцкі з Ячна, змальвана цікавая.

Калісь у Гарадзішчанах, якія прылягаюць да сёняшняга Ружанастроку, стаў ненеўлікі касцёл. Тамашні пан па прозвішчы Тышка ваяваў на польска-шведскай вайне. Атрымаў ён раненне шабляй, якая застрымалася на іконцы Багародзіцы, якую ён меў у нагруднай кішэні; гэта захавала яго пры жыцці. У той жа час на яго радзіме расцвілі засушаныя ружы, якія стаялі ў ківеце з іконай Багародзіцы. Вярнуўшыся з вайны, Тышка, у падзяцы за ўратаванне жыцця, вырашыў пабудаваць новы касцёл і прысвяціць яго Багародзіцы; ад тых расцвіўших ружаў — Ружанастроцкай.

Касцёл будавалі на працягу пяцідзесяці гадоў. У ім пахаваны астанкі фундатара і ягонай жонкі.

Як настаў цар, то касцёл памянялі на царкву, пры якой заснавалі манастыр. Ігumenія ў ім была царская цётка, якая

атрымлівала многа грошай, за якія былі там пабудаваны дзве школы.

Падчас першай сусветнай вайны ма-нашкі выехаў, а ў касцёле немец канюшні зрабіў. Пасля вайны храм доўга прыбіралі па конях, а затым католікі забралі яго назад. Буднік з Гарадзішчанаў палез рускія крыжы скідаў, і пасля таго яго ўсе троны калекія былі. Ёсць павер’е, што калі хто скідае крыжы, то яго сям’ю на працягу трох пакаленняў наведае няшчасце...

У 1939 годзе ў памяшканнях, дзе раней маліліся ма-нашкі, саветы паказвалі кіна-фільмы. Пасля, у ходзе вайны, адну са згаданых школ саветы ўзарвалі. А ў сярэдзіне касцёла быў фрэскі з царскага часу. Новыя ўладальнікі храма доўга не маглі іх замаляваць, але цяпер, калі паявіліся новыя фарбы, замалявалі.

У Дуброве цар дазволіў быў пастаўіць касцёл і першай верніцай, якая была там ахрышчана, была будучая мама спадара Свіцкага.

Аляксандар ВЯРБІЦКІ  
Фота Міры Лукшы

## Баптысты таксама людзі

Не пісаў бы я гэтай адгалоскі, але калі (рг) у „Ніве” н-р 41 называў мяне „заснавальнікам хлуславага” хрысціянства ў нас, дык скажу некалькі слоў.

Чаму так вельмі закалолі (рг) мае слоўы з 37 н-ра „Ніве”: „Верым у аднаго магутнага Бога, Ягона Гысна Ісуса Хрыста і Святога Духа і гэта Тройца яднае нас у адну сям’ю”? Мо няпраўда? Но баптыстаў ці пяцідзесятнікаў Яна яднае ў адну сям’ю. Мо дрэнна? Мо лепш, каб біліся і сварыліся, што чыняць католікі ці праваслаўныя і турмы набіты іх народам, бо крадуць, б’юць, забіваюць, лающа і ўсё ім можна. У баптыстаў ці пяцідзесятнікаў няма гэтага бруду. Калісьці пакойны мітрапаліт Васілій у размове з прэсвітэрам Мацкевічам з Бельск-Падляшскага, прызнаўся, што хацеў бы, каб праваслаўныя былі такія верныя Слову Божому на практицы, як баптысты. Мітрапаліт быў разумным чалавекам і слугам Божым, які дасканала бачыў сваіх авечак і ў воўчай шкуры, хаця сярод праваслаўных ёсць шмат добрых і адданых Богу людзей.

А як хрысціянка праваслаўныя? „У імя Айца, Сына і Святога Духа.” Дык у чым справа? Чаму (рг) гэта не падабаецца і спасылаецца ён на нейкія катэхізісы і саборы? То ёсць прыдумана людзьмі і няма там ніякай святасці і нясвятасці, так як і няма святасці ў розных ідалах; у Дзесці Запаведзях ёсць пра гэта ясна напісаны. У баптыстаў ці пяцідзесятнікаў адзінай святой кнігай з’яўляецца Біблія. Ёсць і іншыя каштоўныя кнігі, як у праваслаў-

ных і католікаў, і іх тысячы, але яны не бogaадухаўленыя, аднак дапамагаюць лепш зразумець мудрасць Бібліі; гэта свайго роду падручнікі і добра, што мудрыя людзі іх пішуць.

Піша (рг), што баптысты ці пяцідзесятнікі з’яўляюцца сектантамі. Відаць ён не ведае, што секта, гэта жменька людзей, няхай і іншаверцаў. Баптыстаў і пяцідзесятнікаў у Польшчы больш за дваццаць тысяч, у Расіі і Беларусі больш за шэсцьсот тысяч, а ў адных ЗША іх каля сарака мільёнаў. Ці гэта секты? Таксама і ўсіх хрысціянская царква паўстала са жменькі вучняў Христовых, а пасля разраслася. Баптысты маюць сваю афіцыйную і законную царкву ў Польшчы: Царкву хрысціян-баптыстаў. Ад іх многа добра га можна навучыцца, аднак (рг) не навучыўся, а толькі ненавідзіць іх; і такі герой хаваецца яшчэ пад псеўданімам.

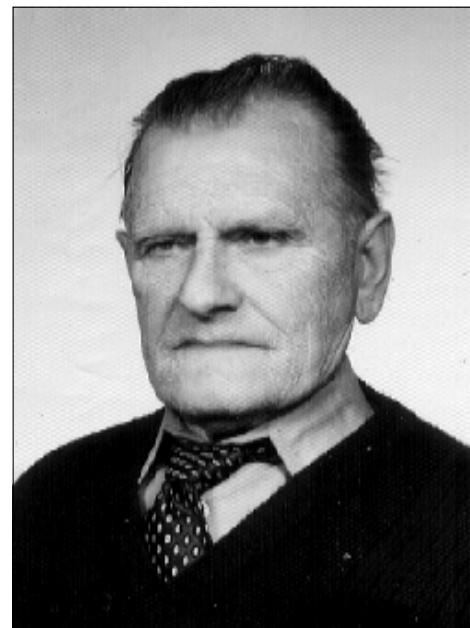
Баптысты нікому не чыняць крываў, толькі дабро. Яны і пяцідзесятнікі трывама ўышацца выключна біблейскага вучэння першых Хрыстовых вучняў і апосталаў. Дык чаму католікі і праваслаўныя ў сярэдневякоўі трывалі Біблію на замку і не дазвалялі простым людзям чытаць яе? А таму, каб не ведалі сапраўднай ісціны як верыць у Бога. Баптысты ці пяцідзесятнікі дасціглі гэтай мэты і таму (рг) іх не любіць. Разумны чалавек не будзе з іроніяй і насмешкай утоптаць іншую веру ў балота.

Без любіці дарэмныя ўсе катэхізісы, саборы, філософіі і гладкія слоўцы.

Мікалай ПАНФІЛЮК

# ЖЫЦЦЁВЫ ШЛЯХ

Павел АСТАПЧУК нарадзіўся 25 сакавіка 1917 года ў Барабінску ў Расіі. Ягоныя быцькі, як і большасць беларускага насельніцтва Усходняй Беласточчыны, падаліся ў 1915 годзе ў бежанства з маленъкай дачушкай Надзеяй, якой тады было восем месяцаў. Апынуліся ў Барабінску і тут у 1917 годзе ён нарадзіўся. Не было калі яму пазнаць родную маці, памерла калі Паўлу было два месяцы. Чужбы людзі дапамагалі бацьку выхоўваць маленъкіх дзетак. Гэта дзякуючы тамашнім добрым людзям Павел астаўся ў жывых. Калі ў час рэвалюцыі ў Расіі настаяў голад, бацька з маленъкімі дзеткамі пачаў збірацца на радзіму. Вярнуліся ў 1922 годзе ў родную вёску Бялкі на ўсё спаленае ды парослае пустазеллем. Тут дапамагалі бацьку швагер Іван Сцепанюк з жонкаю ды чужбы людзі. Выкапалі замлянку, у якой жылі некалькі гадоў. Было цяжка. Бацька ажаніўся другі раз у 1924 годзе і ў 1925 г. нарадзіўся яму сын Іван. Быў ён любімцам мачыкі. Паўлу і ягоную старэйшую сястру Надзею яна мала даглядала. Калі прыйшла пара Паўлу ісці вучыцца, яму трэба было дапамагаць бацьку ў гаспадарцы. У школу хадзіў толькі зімою і закончыў чатыры класы. Жыў пры бацьках, дзялей дапамагаў у гаспадарцы ды апекаваўся малодшым братам Іванам. Калі сястры Надзі было 17 гадоў, здарылася няшчасце. Яна была страшэнна пакалечана пры малацьбе жыта і кале-



цтва асталося ёй на ўсё жыццё. Міналі гады. Надзяя нарадзіла няшлюбнае дзіцё і бацька выгнаў яе з хаты. Жыла Надзяя па чужых людзях, пераважна ў вёсцы Паўлы і там памерла.

16 лютага 1939 года Паўлу Астапчука прызвалі ў салдаты. Трапіў ён у 3 полк цяжкай артылерыі ў Вільні, дзе камандзірам батарэі быў паручнік Лучынскі. Пасля абучэння і прысягі на вернасць айчынне Паўлу накіравалі ў Брэст над Бугам у 30 дывізію цяжкай артылерыі, дзе камандзірам быў капітан Мікалай Канаховіч. Там засталася яго II сусветная вайна. З Брэста накіра-

валі на фронт, але пад Пётркавам-Трыбунальскім іхні транспорт збамбардзіравалі нямецкія самалёты. Разбіты полк накіраваўся на Варшаву. Калі дабраліся ў сталіцу, ужо частка горада была занята немцамі. Пасля капітуляцыі Варшавы Павел трапіў у нямецкую няволю і праседзеў некалькі тыдняў у Цытадэлі.

Пасля прыходу Чырвонай Арміі ў вэрасні 1939 г. на ўсходнюю тэрыторыю Польшчы, Павел Астапчук атрымаў ад немцаў пропуск, на нямецкай і рускай мовах, што яго як жыхара Заходняй Беларусі адпускаюць дамоў. У Беласток дабраўся цягніком, а адтоль у польскім мундзіры ішоў пяшком. Калі напаткалі яго чырвонаармейцы, спыталі хто ён такі і куды ідзе. Павел адказаў на чысценкай рускай мове. Салдаты яго забралі і правезлі на хутар у Жыўкова да спадара Кісяля. Тут заявілі, што прывезлі паляка і не ведаюць, што з ім зрабіць. Кісялі ўбачыўши Паўлу аж сплюснулі ў далоні і раствумачылі, што гэта не паляк, а сусед з вёскі Бялкі. Тады яго адпусцілі.

Вярнуўся Павел дамоў у каstryчніку 1939 года. Надалей працаваў пры бацьках. Калі пачалася нямецкая акупацыя і немцы сталі забіраць маладых людзей на прымусовыя работы, рашыў ён хутка ажаніцца. Казалі, нібыта, жанатых не будуць забіраць. У лютым 1942 года ажаніўся ён з аднавяской Надзіяй Сахарчук. Аднак у ліпені 1942 года Паўлу Астапчука выклікалі ў арбайтсamt i вывезлі на прымусовыя работы ва Усходнюю Прусію. Працаваў ён у баўэра калі Ольштына.

На прымусовыя работы забралі малодшага брата Івана. На гаспадарцы асталіся старэнкія бацькі ды маладая Паўлава жонка, якой было вельмі цяжка. У час нямецкай акупацыі памёр бацька Паўла. Бяўэр даў яму месячны водпушк. Прыехаў ён у пачатку 1944 года і больш назад не вярнуўся. Хаваўся быў ад немцаў, баяўся, каб не пасціці ім на вочы.

Пасля вызвалення Павел далей працаваў на гаспадарцы. З Нямецчыны вярнуўся ягоны малодшы брат Іван. Пайшоў ён працаваць у бяспеку, а калі бяспеку развалілі, стаў геадэзістам.

У Паўла і Надзеі Астапчукоў нарадзілася троє дзетак — Зіна, Васіль (у 1945 г.) і Лена (у 1957 г.). Павел стараўся, каб дзе-небудзь падзарабіць. Напачатку купіў быў нямецкі рухавік і стаў маладаць зборжжа па гаспадарах, потым працаваў у Беластоку разгружыкам у транспартна-гандрёвым прадпрыемстве ПТГВ, качагарам у міліцыйным гатэлі па вуліцы Варшаўскай, сторажкам у Беластоцкім Політэхнічным інстытуце. Апрача таго супольна з жонкай даглядаў дзесяціектарную гаспадарку. Міналі гады. Дачка выйшла замуж і жыве ў вёсцы Іванкі, на гаспадарцы. Сын ажаніўся, мае кватэру ў Беластоку (ад некалькіх гадоў прафыгурае ў Амерыцы). Малодшая дачка замужам у Заблудаве. Усе яны жывуць згодна і дапамагаюць бацькам. Павел з жонкай Надзеяй перадалі сваю гаспадарку дзяржаве за пенсію. Цяпер яны ўжо слабенька здароўем, але адно аднаму дапамагаюць.

Запісаў Мікалай Лук'янюк  
Фота з хатняга архіва

## Аб верасні 1939 года

Кожны год „Ніва” змяшчае артыкул, прысвечаны падзеям верасня 1939 г. і чым далей яны ўваходзяць у мінулае, тым цяжкай пісаць аб гэтых падзеях тым аўтарам, якіх тады не было яшчэ на свете. Сёлета ў артыкуле „Аб’яднанне Беларусі” („Ніва”, № 37 ад 16.09.2001 г.) чытаем, што „палякі, якія мелі некалькі соцені тысяч салдат на ўсходній мяжы, нават не прарабаталі стрымаць саветаў”. З гэтага можна думыць, што Польшча была такой малагутнай дзяржавай, што агромныя сілы яна сканцэнтравала на заходзе супраць немцаў, і яшчэ вялікія сілы мела на ўсходзе. Фактычна было так, што Польшча перад вайной трymала на Усходніх Крэсах значную частку палкоў свайго 330-тысячнага войска, каб анясмеліць нездадавленых беларусаў і ўкраінцаў ды быць гатовай да вайны з ўсходнім суседам, але вайна гатовілася на заходзе, таму ўсе палкі, дысліцыраваныя на Крэсах, папоўненныя мабілізацыям 30 сакавіка і 30 жніўня 1939 г. былі перакінуты на граніцу

з Нямецчынай. Тадышняя польская армія, па словах Ежи Кірхмаера („Kampania wrześniowa”) уяўляла толькі „kupę ludzi, koni i wozów” і не цяжка было прадбачыць рэзультат яе сутыкнення з добра ўзброенай нямецкай арміяй, моцнай захопніцкім духам. Па ацэнцы таго ж Кірхмаера, апошнім днём арганізаванага супраціўлення польскай армії была бітва над Бзурай 8 верасня 1939 г. Да 17 верасня ўсе прымысловыя рэгіёны Польшчы былі заняты нямецкай арміяй і ўсходнюю яе граніцу ахоўвалі толькі нешматлікія заставы Корпуса аховы пагранічча, а адступіўшыя сюды разбітыя і перапалоханыя авіяцыйны атрады польскага войска не былі здольны на якое-небудзь супраціўленне. У складаўшайся сітуацыі, калі б Чырвоная Армія не ўвайшла на ўсходнія крэсы, то праз дзён 7 нямецкая армія дайшла б да польска-савецкай граніцы, якая праходзіла зусім блізка Мінска і з гэтай лініі распачала б у 1941 г. свой паход супраць СССР. Дбай на бяспечнасці Польшчы меў абавязак не

Іосіф Сталін, а польскі ўрад, які павінен быў прадбачыць, што пасля падзеі 1920 г. злапамятны грузін захоча ўзяць рэванш за паражэнне, якому сваімі дзеяннямі садзейнічаў і ён сам, будучы членам ваенсавета фронта. Такім чынам, паражэнне Чырвонай Арміі ў польска-бальшавіцкай вайне было і яго паражэннем.

А які ўплыў на лёс беларускага народа мела аб’яднанне Беларусі ў верасні 1939 года? Публіцыст Юры Туранак становіча ацэнівае аб’яднанне Беларусі, таму што амаль увесь беларускі народ апнуўся ў адной дзяржаве, атрымаў доступ да адукацыі, вывучання сваіх мовы і магчымасць займаць дзяржаўныя пасты, што выратавала яго ад дэнацыяналізацыі, да якой заўсёды імкнулася Польшча — і не толькі санацыйная. Ю. Туранак мае рачун: з беларускага народа выйшлі два маршалы (В. Сакалоўскі і С. Красоўскі), 223 генералы, многа вучоных, артысты, медыкі і г.д. Ні ў адной заходній дзяржаве меншыя народнасці не дабіліся таго. Бяда была ў тым, што гэтыя шырокія права і магчымасці ў адну ноч маглі быць патоптнаны, грамадзянін без ніякіх правіненняў арыштаваны і завочна прыгавораны „тройкай” на ссылку ў лагер, або да вышэйшай меры пакарання. Тэро́ру былі падвергнуты ўсе народы СССР і ўсе без выключэння грамадзяніне. Па апубліканых цяпер даных пры „царстваванні” І. Сталіна было рэпрэсіравана ў былым СССР 3 777 380 грамадзян, у тым ліку 642 980 былі прыгавораны да расстрэлу. Было рэпрэсіравана 35% члену партыі, з 297 члену ЦК расстраляна 197, расстраляна таксама 35% працаўнікоў каральных органаў, якія прарабаталі тармазіць рэпрэсіўны разгул. Як дайшло да такай беззаконнасці? Вось як: у часы рэвалюцыі і асабліва грамадзянскай вайны, найбольшае супраціўленне савецкай уладзе ставілі рускі, бо з яго асяроддзя было найбольш інтэлігенцыі, і ўкраінскі, бо на Украіне было найбольш сялян, народы. Таму Ленін на чале каральных органаў паставіў члену народнасцей варожа настроеных да галоўных народаў СССР:

рускага, ўкраінскага і беларускага, галоўным чынам — палякаў і латышоў. На чале гэтых органаў ён паставіў класава чужога, сына польскага памешчыка з-пад Навагрудка Фелікса Эдмундавіча Дзяржынскага. Яго заступнікам і наступнікам стаў Вячыслаў Рудольфавіч Мянжынскі, затым на гэтых постах былі: Юзэф Станіслававіч Унішліхт, Генрык Ягода, начальнік НКУС Масквы Станіслаў Рэдэнс. І крывавая машина пачала працаўца. Чужынцы сталі дзеянічаць паводле заўважання, якое даў Адам Міцкевіч у кнізе „Конрад Валенрод”, а менавіта: дабівацца высокіх постоў і знутры шкодзіць. У першую чаргу пайшлі быўляя афіцэры і праваслаўнае духавенства. Я сам спаткаў некалькіх палякаў, якіх Ф. Дзяржынскі адпусціў на свабоду, а ўсіх рускіх афіцэраў, святароў, купцоў і інтэлігентаў расстраляў. Галоўным пракурорам СССР стаў Анджэй Вышынскі, які вёў не толькі гучныя палітычныя працэсы, кляймуючы і зневажаючы няўінных падсудных, але і распрацаваў жорсткія „законы”, дзякуючы якім можна было арыштаваць і зништоўкы любога грамадзяніна і ўсю яго сям’ю. Нават замежная прэса называла яго „каварным палячышкам”. Пасля І. Сталіна на чале каральных органаў паставіў таксама чужынца, свайго суплеменніка Л. Берулю, які далей вёў лінію крывавага Фелікса. Гэта адбілася на лёсах многіх палякаў: гэта кемліўся вучні Дзяржынскага і падначаленія Берулю расстралялі ў 1940 г. некалькі тысяч польскіх афіцэраў у Катыні. Рускіх афіцэраў Ф. Дзяржынскі расстраляў яшчэ больш, бо ў 1920 г., пасля капітуляцыі ў Крыме арміі Врангеля загінула іх 65 тысяч. Але хапіла, каб у 1953 г. І. Сталін памёр і вайсковыя загваршчыкі рускай і ўкраінскай нацыянальнасцей Н. Булганин, І. Жукаў, К. Маскаленка, І. Конеў і іншыя арыштавалі і асудзілі Л. Берулю. Усе рэпрэсіі зразу былі спынены, мільёны няўінных вязняў выйшлі на свабоду, а мільёны вернута было добрае імя. З гэтага відаць, „дзе быў зарыты сабака”.

(працяг будзе)

Мікалай Капчук

## АДЫХОДЗЯЦЬ

Чытаючы артыкул Міхася Хмялеўскага „Перадз’ездаўскі пленум” у 45 н-ры „Нівы”, даведаўся я, што памёр Васіль Целушэцкі з Ляўкова, мой настаўнік, які ў 1955/56 навучальным годзе вучыў у Дубічах-Царкоўных. Вучыў ён мяне адзін год, але на цэлае жыццё запамятаўся мене як добры і кемлівы чалавек і адданы беларус. Вучыў ён рысункаў, біялогіі і специяльносты; паважаў ён усіх сваіх вучняў; меў ён прыгожы голас і іграў на скрыпцы. Паважаў ён патрабаваў ад нас пашаны для роднага слова і вивучаных ад яго ведаў.

Апошнім разам бачыў я ага леткам 1963 года ў Палічнай, калі адкрывалі святліцу і новапабудаванае пажарнае дэ-

Мікалай Панфілюк



# Нука



Фота Міхала МІНЦЭВІЧА

## „Даўціны”

Андрэя Гаўрылюка

Бландзінка апавядзе пра сваё жыщцё:  
— Даўней я мела гладкі твар і паморшчаную спаднічку. Цяпер наадварот.

\*\*\*

Маці павучасе шаснаццацігадовую дачку, якая познай ноччу вяртаецца з даскатэкі:

— Помні, каб такое позняе вяртанне дадому было апошні раз. Я ведаю, да чаго гэта даводзіць і якая сённяшняя моладзь.

— Ой, мамачка, пававіцца нельга?

— Я ведаю, як вы там цяпер бавіцеся. У мой час было зусім па-другому. Я ў тваім узросце ўжо выхоўвала цябе.

\*\*\*

— Ці можна зацяжарыць на адлегласць?

— Так; калі адлегласць меншая ад даўжыні.

## За торт!

Жартаваў, жартаваў, і ўрэшце дажыўся Іван Нічыпарук. Не баяўся ніколі нікога, і голас падаваў, і бег на ратунак без аглядкі. А калі прыйшлося яму рот адкрыць, калі сам быў у патрэбе, дык у той час якраз прапішчаў толькі, бо гарляк яму перакрылі, за пальцы на кудлы ззаду ўчапіліся. Але не паддаўся агрэсарам Іван, за торбу ды за торт, што сваёй жонцы на дзень нараджэння купіў (торт маленькі, ды кардонка вялікая), трymаўся. А людзі абміналі яго на вуліцы пад магазінам з ласункамі ды алкаголем у цэнтры Беластока, плылі ў розныя бакі, ніхто не глядзеў на дзядзьку, за якога ўчапілася чатырох маладзёнаў... А наўкол — камеры, што спазираюць з боку сабора і магазінаў. Бо чаго ж баяцца ў цэнтры Беластока, у ранні вечар. І людзей жа шмат, і тыя камеры... Пад бокам паліцыя. Найбольш бяспечным мог сябре адчуваць Іван Нічыпарук, былы армовец, як верыў у чалавечую салідарнасць, і, вядома, у тое, што будзе ўвекавечана халодным вокам тэхнікі. І чаму ж яму баяцца страціць той жончын торт ды торбу, у якой святочная бутэлька, пару злотых, фотаапарат са свежай фотаплёнкай (каб зрабіць здымкі на дні нараджэння Анюты)...

Не аддаў сваёй торбы і торціка Іван Нічыпарук. Перастаў мо верыць у чалавечую салідарнасць, але ў сваю моцную руку — не. І я веру ў яго, бо, магчыма, што тады, калі б мяне хто скапіў за кудлы, тоўк у твар, дык я, здаецца, і туго торбу пусціў бы, і кардонку з тортом, а твар стараўся б захаваць. А Іван не шкадаваў твару. І торт мае, і торба цэлая. Што там твар! Плямы сіняя сталі спачатку фіялетавыя, пасля жоўтыя, затым зялёныя... Уся вясёлка на дасвед-

чаным абліччы. І ў камеры здымкі захаваліся, ды нікі паліцыя нічога не бачыць. Значыць, відаць, што штосьці клубуеща пад крамай з ласункамі, пара секунд натоўп гусцейшы, але хто каго — ну, нікі не разбярэшся. А адзіны чалавек, які адважыўся зрэагаваць і наблізіцца да Івана, абстуленага індывидамі, што меркавалі забраць Івану торт, а ён, той дзед, навёў на іх такі страх і тыя ўцяклі, гукнуў Івану толькі: „Я сведкам не буду” ды таксама змыўся. А, можа быць, што і той пажылы дзядзька ў наступнай браме дастане ў каплех. Ці не дарам ты, Іване, верыш у закон і справядлівасць?..

Той торт мы спажылі разам, на Анюцінім дні нараджэння. Стол быў смачна застаўлены. Іван сядзеў у куточку, прымакаў да абалелага каляровага твару намочаную анучку, а нават пракладваў да шчакі замарожанае індыче сцягно. Мая Агата, Анюціна сяброўка, з чуласцю паглядала то на Івана, то на юбілярку, то кідала з папрокам вокам на мяне. Ага, ведаю я той пагляд! „Во, мужчына гэты наш Іван, глядзі, Вандал! У абароне торта для жонкі даў сябе пабіць! І не паддаўся тым чатыром! А што сіні, дык сіні! Выцалуе яго Анюта, выгладзіць! І, бач, фотаапарат цэлы, і пляшки...”

Як я сябре мог адчуць? Ну, як? Гатоў быў тыя сінякі ўзяць на сябе! Жанчыны кахаюць тых, хто за іх б'еца, і, вядома, пераможца! Но, бачыце, наш Іван — пераможца! Нават фіялетавы, нават пазелянель. Нават калі перастаў на старасць верыць у салідарнасць людзей. І ў такім салодкім перакананні застанецца. Свайго торта не аддаў абы-каму.

Я набраў поўны рот торціка і адказаў на Агацін дакорлівы позірк красамоўна, хоць бязмоўна: „І я, Агата, даў бы для цябе гэтак морду пабіць, каб тваё жыщцё асаладзіць!”

Вандал Арлянскі

ная сцяблінка зуброўкі ператварае яе ў трунак найвышэйшай якасці. Напой Зуброўка — сувэнір зь Беларусі, які вязуць нашыя суайчыннікі, едуцы куды-небудзь у замежжа. Гэткім чынам, Зуброўка — гэта ў пэўным сэнсе візітука Беларусі.

„Вось сымбаль твой, забыты краю родны”, — выгукнуў словамі Багдановіча адзін мой знаёмы, уздымаючы над галавой фірмовую пляшку. „А што? — адказаў другі. — Ня трактар жа «Беларусь» везы ў падарунак”.

Налепка на Зуброўцы, як правіла, упрыгожаная выявамі зуброў, і неабазнаны чалавек можа зразумець гэта як наёмкі: зубры ядуць гэтую траву, і яны моцныя. Хочаш быць моцным — пі Зуброўку. Між тым гатунку зуброўкі, які ідзе на выраб гарэлкі, зубры не ядуць. Яны любяць іншую зуброўку, якая, хаця і аднай сям’ і з гэтай, але таго паходу на мае.

У 70-80-я гады Зуброўка ўжывалася як падмазка перад хабарам, а то й як хабар. Яе скрынкамі выстаўлялі для ўсялякіх праверак, рэвізіяў і ўрачыстых сустэрэчаў так званых патрэбных людзей. Кіраўнікі рознага кшталту і розных узроўняў, едуцы на паклон хто ў Менск, хто ў Маскву, везьлі яе з сабой і гэткім чынам залагоджвалі справы, атрымлівалі ўзнагароды або „ярлыкі на княжаньне”.

Зуброўка і сапраўды магла б стаць каралевай беларускіх напояў, як „Бехераўка” ў чэхаў, „Пярцоўка” ў украінцаў, ці каралём, як „Рыскі бальзам” у латышоў... Але ня стала...

Сяржук СОКАЛАЎ-Воюш  
Паводле часопіса «ARCHE», 7/2000

## Марская школа

У Гайнаўцы плануеца адкрыць вышэйшую марскую школу.  
(3 Беластоцкага тэлебачання)

Зусім няма марской вады,  
Тут толькі лес расце наўкола.  
І як жа планаваць тады  
Вышэйшую марскую школу?

Шуміць, як мора, Белавеж,  
І раптам родзіца пытніе:

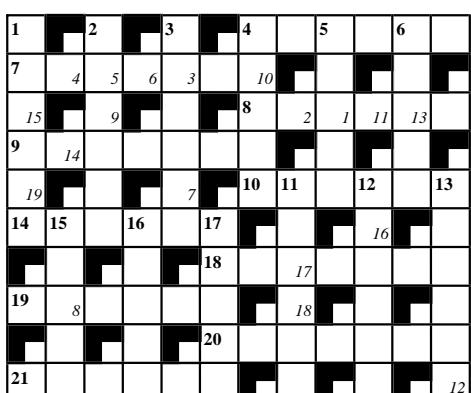
Студэнтам тут праводзіць дзе ж  
Марская ўсе практыкаванні?

Пасля навукі лёс які  
Магістраў школы — невядома.  
Ці будуць плаваць маракі  
На Семяноўскім вадаёме?

Мо і не трэба наракаць,  
Што тут няма марской прасторы,  
Бо з Гайнаўкі рукой падаць  
У маё дарагое Мора.

Віктар ШВЕД

## Крыжаванка



вавая сваячка слівы, 11. адукцыя, навучанне, 12. абрац, 13. каўказская мінеральная вада, 15. Юрый, бельскі паэт, 16. род фарбы для валасоў, 17. яшчэ не кароль.

(Ш)

Рашэнне крыжаванкі складуць літары з пазначаных курсівам палёў. Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільнія адказы, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

### Адказ на крыжаванку з 41 нумара

Гарызантальна: 4. чалавек з кудлатыі валасамі, 7. каштоўны метал, 8. пастраенне ваеных па росту, 9. Вольга, гродзенская паэтэса, 10. Джордж, англійскі паэт, аўтар „Гяура”, 14. падбярозавік, 18. настаўнік новых ідэй, 19. колішні Іран, 20. выдатак, 21. муж каваліхі.

Вертыкальна:

1. самка асла, 2. шэраг арак, 3. кры́да, уніжэнне, 4. саламянная тара, 5. венская рака, 6. паўнё-

Рашэнне: **Бяда ў тым доме, дзе куры плюць, а пеўням долі не даюць.**

Кніжную ўзнагароду высылаем Аляксандру Дабчынскаму з Беластока.

## Зуброўка



Зуброўка — духмяная трава, якая расце ў лясох і на лугавінах — атрымала сваю назну праз тое, што яна — улюблёная ежа волатаў беларускага лесу: зуброў. А яшчэ яна — араматычны сродак, які ўжываецца для... Напэўна, кожны жыхар Беларусі мог бы скончыць гэтую фразу, нават не падумаўши, што апрача гарэлкі зуброўкавы вадар можна знайсці ў старых рэцэптах пірагоў, печываў і іншых прысмакаў. Пахам зуброўкі дыхалі закаханыя ў вечаровых стагах, але пра яго чамусыць ніколі не пісалі паэты.

Укінутая ў гарэлку жоўтая або зялё-